

2258 4

VOORLOPIG VERSLAG

(De vroegere stukken zijn gedrukt in de
Zitting 1950—1951)

In onderstaand Voorlopig Verslag zijn in de eerste plaats de beschouwingen weergegeven, waartoe het afdelingsonderzoek van dit wetsontwerp aanleiding heeft gegeven. Daaraan zijn toegevoegd de opmerkingen, waartoe nadere bestudering van het ontwerp de Commissie van Voorbereiding geleid heeft.

Algemene beschouwingen

Karakter van het ontwerp. Vrijwel algemeen erkende men, dat de huidige strafbepalingen in zake de misdrijven tegen de veiligheid van de Staat onvoldoende zijn en spoedige herziening behoeven. Van vele zijden sprak men over de indiening van dit wetsontwerp dan ook zijn voldoening uit, al bestond over de hoofdbeginselen van het ontwerp geen algehele overeenstemming. Zoals hieronder blijken zal, betrof het verschil van opvatting in het bijzonder de bedreiging van de doodstraf en de wijze van berechting. Men wilde echter, ongeacht deze meningsverschillen, gaarne hulde brengen aan de Commissie-Donner, voor wier arbeid men grote waardering had. Het ontwerp en de heldere en uitvoerige toelichting geven blijk van een zeer zorgvuldige voorbereiding. De samenstelling der commissie geeft op zich zelf reeds een garantie voor de deskundigheid, waarmede het ontwerp is opgesteld.

Het is duidelijk, aldus merkten de hier aan het woord zijnde leden op, dat niemand geheel kan voorzien, welke nieuwe omstandigheden zich zullen kunnen voordoen, indien onverhoopt een nieuwe oorlog mocht uitbreken. Bij het treffen van regelingen van deze aard is men daarom grotendeels aangewezen op ervaringen uit het verleden. Van deze ervaring, opgedaan tijdens en na de laatste oorlog, hebben de ontwerpers een goed gebruik gemaakt.

Sommige leden, die geenszins wilden ontkennen, dat er leemten zijn in de huidige regeling, hadden tegen het ontwerp niettemin zeer ernstige bezwaren. Het ontwerp richt zich, zo meenden zij nl., klaarblijkelijk tegen bepaalde groepen van de bevolking, en wel in de eerste plaats tegen de communistische. Reeds dit achtten zij een overwegend bezwaar. Daar komt bij, dat de rechtszekerheid door de regelen van het wetsontwerp allerminst wordt gewaarborgd. Als voorbeelden noemden deze leden, dat in artikel 1, lid 2, van de voorgestelde Wet Oorlogsstrafrecht de Kroon de bevoegdheid krijgt deze wet van toepassing te verklaren in geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt. Hiermede heeft de Regering — om het concreet te stellen — blijkbaar het Korea-conflict op het oog; in elk geval zou de bepaling bij dit conflict kunnen worden toegepast, met alle ingrijpende gevolgen daarvan.

Als tweede voorbeeld wezen zij op de bepaling van artikel 8, lid 3, onder 6°, waar de doodstraf gesteld wordt op schending van een belofte of overeenkomst. Om overeenkomstige redenen hadden zij bezwaar tegen het bedreigen van de doodstraf in lid 3 van artikel 8, onder 3°, waar doodstraf mogelijk gemaakt wordt ter zake van het met verenigde krachten vernielen of wegmaken van enig goed, dat aan een ander toebehoort. De zwaarte van deze feiten wettigt huns inziens bedreiging van de doodstraf niet. Ook in het gehele tweede lid van artikel 8 achtten zij te zware straffen bedreigd.

De gehele opzet der berechting wijst er naar het oordeel dezer leden bovendien op, dat men het met de rechtszekerheid niet zo nauw neemt.

Zeer ernstig protest wilden deze leden verder aantekenen tegen de mogelijkheid van vasthouding, welke artikel 22 opent, nl. voor een termijn van ten hoogste een jaar, zonder dat de in verzekering gestelde daartegen bij de rechter kan opkomen. Hier blijkt huns inziens zeer kras de verzwakking van de rechtszekerheid voor de burger. Ook achtten zij het bedenkelijk, dat in artikel 23 aan de Minister van Justitie wordt overgelaten te beslissen, of al dan niet berechting door een enkelvoudige Kamer zal plaats vinden.

Eindelijk achtten de hier aan het woord zijnde leden de mogelijkheid van het ondergaan van de op te leggen straffen buiten Nederland een hoogst bedenkelijk precedent.

Op verschillende van deze punten wilden deze leden nog terugkomen.

Van verschillende andere zijden werd met kracht bestreden, dat het ontwerp de rechtszekerheid onvoldoende zou waarborgen. Op enkele punten mogen wellicht verbeteringen in dit opzicht kunnen worden aangebracht, over het geheel genomen waren de leden, hier aan het woord, van oordeel, dat de Regering er met ernst naar gestreefd heeft een juist evenwicht te vinden tussen de eisen van de veiligheid van de Staat en de rechten en belangen der gemeenschap enerzijds en die van de rechten en belangen der verdachten anderzijds. Wat betreft de voorbeelden, welke werden aangehaald ter staving van de stelling, dat de rechtszekerheid in het ontwerp onvoldoende zou zijn gewaarborgd, merkten deze leden op, dat deze voorbeelden hun weinig overtuigend voorkwamen. In het bijzonder de opmerking over het bedreigen van de doodstraf tegen schending van beloften of overeenkomsten maakte op hen weinig indruk, omdat een gelijke bepaling — eveneens met bedreiging van de doodstraf — reeds voorkomt in artikel 79 van het Wetboek van Militair Strafrecht. Ook deze leden wilden intussen op verschillende der genoemde bezwaren nog terugkomen.

Als het belangrijkste voordeel van het ontwerp beschouwde men van verschillende zijden, dat het zoveel mogelijk een hernieuwde afwijking van het principe „nulla poena sine praevia lege poenali” wil voorkomen. Op dit welhaast als crimineelrechtelijk axioma te beschouwen principe, bij ons neergelegd in artikel 1 van het Wetboek van Strafrecht, werd het eerst inbreuk gemaakt door de nazi-machthebbers, zowel vóór als tijdens de oorlog. Later werd er eveneens inbreuk op gemaakt door de Nederlandse noodwetgever, toen bij het Besluit Buitengewoon Strafrecht o.a. de doodstraf werd gesteld op misdrijven, tijdens de bezetting gepleegd. Voor de eerstgenoemde inbreuk kan bezwaarlijk enig steekhoudend argument worden aangevoerd, de laatstgenoemde daarentegen vond haar rechtvaardiging in het noodrecht. Niettemin is het goed, dat de wetgever zoveel mogelijk tracht die misdrijven, welke tijdens een eventuele nieuwe oorlog mochten worden begaan, reeds thans strafbaar te stellen.

Opzet van het ontwerp: regeling in een afzonderlijke wet? Er bestond geen eenstemmigheid over de vraag, of de voorgestelde bepalingen inderdaad, zoals de Regering voorstelt, dienen te worden samengebracht in een nieuwe wet, dan wel dienen te worden opgenomen in de verschillende wetboeken, waarop ze een aanvulling vormen en waarvan ze in vele gevallen afwijken. Enerzijds erkende men, dat het zijn voordelen heeft, indien men de materie zoveel mogelijk bij elkaar brengt in één wet. Blijkbaar heeft de Regering deze voordelen zwaar laten wegen. Een volledige concentratie in één wet is echter nooit mogelijk. Het ontwerp verwijst immers in de eerste plaats naar het Wetboek van Militair Strafrecht en dit laatste verwijst weer naar het gewone Wetboek van Strafrecht, terwijl het ontwerp in tai van gevallen ook rechtstreeks naar het Wetboek van Strafrecht verwijst. Gevolg van een en ander is, dat men de ontworpen Wet Oorlogsstrafrecht niet kan lezen zonder ten minste de beide genoemde wetboeken tegelijk te raadplegen. Daarmede kan men echter niet volstaan, want ook het Wetboek van Strafvordering wordt in ruime mate toepasselijk verklaard, terwijl men voor de rechtspleging door de militaire rechter tevens kennis dient te nemen van de Regtspleging bij de Landmacht resp. de Zeemacht en van de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof. Eindelijk zal ook raadpleging van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht soms nodig zijn. Een en ander maakt, dat een werkelijk overzichtelijk geheel op geen enkele wijze kan worden verkregen.

Onder deze omstandigheden vroeg een aantal leden zich af, of het geen aanbeveling zou verdienen in het geheel geen afzonderlijke wet tot stand te brengen, doch de voorgestelde bepalingen te incorporeren in de bestaande wetboeken. Daarbij zou dan het eerste hoofdstuk kunnen worden ingelast in het Wetboek van Strafrecht en het tweede en derde in het Wetboek van Strafvordering. Ook dan blijft verwijzing naar het militaire strafrecht noodzakelijk. Men verkrijgt dan echter het belangrijke voordeel, dat althans de voorgestelde zeer belangrijke bepalingen van materieel strafrecht, welke zowel voor burgers als militairen gelden en welke dus in beginsel thuis behoren in het Wetboek van Strafrecht (immers, de hoofdbeginselen van strafrecht zijn in dit wetboek geregeld, terwijl het militaire strafrecht daarop slechts aanvullingen bevat en waar nodig daarvan afwijkt), ook in dit wetboek te vinden zijn.

Weinig bevredigend achtten de leden, die deze opmerking maakten, in het bijzonder, dat in de opzet van het ontwerp bepalingen van materieel strafrecht, welke onmiddellijk bij elkander aansluiten, op geheel verschillende plaatsen worden ondergebracht. Zo zal, indien het ontwerp onveranderd wet wordt, artikel 101 W. v. S. straf blijven bedreigen tegen de Nederlander, die in het vooruitzicht van een oorlog met een vreemde mogendheid bij die mogendheid in krijgsdienst treedt. De strafbaarstelling van de Nederlander, die hetzelfde doet, nadat de oorlog is begonnen, zal echter worden

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

overgebracht naar de Wet Oorlogsstrafrecht. En de daarop onmiddellijk aansluitende bepaling in zake hulpverlening aan de vijand (in wezen een genus, waarvan dienstneming een species is!) blijft dan weer staan in artikel 102 W. v. S.

Nog minder bevredigend is de ingewikkelde methode, waarop de bedreiging van de doodstraf in het ontwerp geregeld zal worden. Op de vraag of en, zo ja, in welke omvang deze straf bedreigd dient te worden, wilde men overigens op dit ogenblik niet ingaan; daarop wordt hieronder teruggekomen. Het gaat hier uitsluitend om de vraag, of de regeling niet zo gemaakt kan worden, dat ze voor ieder redelijkerwijze begrijpelijk is. Volgens het systeem van het ontwerp wordt tegen bepaalde, in de ontworpen Wet Oorlogsstrafrecht zelf omschreven feiten de doodstraf bedreigd in het artikel, waarin deze feiten strafbaar gesteld worden. Op een reeks van andere feiten, genoemd niet in de Wet Oorlogsstrafrecht, doch in het Wetboek van Strafrecht, wordt echter eveneens de doodstraf gesteld, doch in de omschrijving van deze artikelen vindt men daaromtrent niets. Deze bedreiging van de doodstraf geschiedt slechts langs de omweg van artikel 45 W. v. M. S., dat krachtens artikel 2 en artikel 1 van de Wet Oorlogsstrafrecht van toepassing zal zijn op die misdrijven, voor zover zij in geval van oorlog zijn begaan of eerst in geval van oorlog strafbaar zijn. Ingevolge dit artikel 45 toch kan de doodstraf worden opgelegd in alle gevallen, waarin het gemene recht levenslange gevangenisstraf bedreigt. Zou het nu niet beter zijn, indien in het Wetboek van Strafrecht zelf een bepaling voorkwam, waaruit blijkt in welke gevallen ter zake van in dit wetboek genoemde feiten de doodstraf kan worden opgelegd? Men zou dan tevens in de opsomming van de straffen in artikel 9 van het Wetboek van Strafrecht kunnen opnemen, dat in geval van oorlog ook de doodstraf een der straffen is.

Naar aanleiding van dit betoog werd door zeer vele andere leden opgemerkt, dat een overzichtelijk geheel op deze wijze evenmin kan worden verkregen als op de manier van het ontwerp. Men kan wel sommige bepalingen onderbrengen in het Wetboek van Strafrecht, doch men zal voor andere moeten blijven verwijzen naar het Wetboek van Militair Strafrecht. Dat onder de aldus van toepassing wordende bepalingen ook die is, waarbij de doodstraf wordt bedreigd naast levenslange gevangenisstraf, behoeft, zo meenden de hier aan het woord zijnde leden, geen overwegend bezwaar op te leveren. Ook thans kan de doodstraf in geval van oorlog reeds op burgers worden toegepast, zonder dat het Wetboek van Strafrecht daarvan melding maakt. Krachtens artikel 78 van de Invoeringswet vallen burgers in gebieden, die in staat van beleg zijn verklaard, immers onder de militaire jurisdictie. Dit heeft ten gevolge, dat ook tegen hen de doodstraf kan worden uitgesproken, indien aan de voorwaarden van artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht is voldaan. In beginsel verandert er in dit opzicht dus niets.

Overigens merken deze leden op, dat een omwerking van het ontwerp en een verdeling van de daarin opgenomen bepalingen over verschillende wetboeken tot grote vertraging aanleiding zouden geven. Met het oog daarop gaven zij er de voorkeur aan, de gekozen opzet te aanvaarden, ook al moge deze niet geheel bevredigend zijn.

Enkele leden, die deze laatste opmerking onderschreven, waren van oordeel, dat, indien men de bepalingen van materieel strafrecht zou willen onderbrengen in een der bestaande wetboeken, het Wetboek van Militair Strafrecht daarvoor nog het meest in aanmerking zou komen, aangezien het ontwerp de berechting in beginsel aan de militaire rechter opdraagt.

Ontwikkeling van het internationale strafrecht. Terecht, zo werd opgemerkt, wijst de Regering er op, dat de Nederlandse wetgeving geen gelijke tred heeft gehouden met de ontwikkeling van het internationale strafrecht op het gebied van de oorlogsmisdrijven. Zij stelt daarom voor onze wetgeving mede op dit punt te herzien. Een aantal leden, die deze herziening op zich zelf nodig achtten, stelden echter de vraag, of hiermede wel kan worden volstaan. Zou het niet veel wenselijker zijn deze materie, althans een deel daarvan, te regelen in een internationale code? Hiermede zou de reeds aangevangen ontwikkeling worden voortgezet. Na de tweede wereldoorlog heeft zich immers het spectaculaire feit voorgedaan van een internationale wetgeving op het stuk van de oorlogsmisdrijven en van een internationale berechting daarvan, al werkten slechts de toenmalige geallieerde naties aan deze wetgeving en berechting mede. Een internationale regeling zou nu natuurlijk door een zo groot mogelijk aantal landen gezamenlijk tot stand moeten worden gebracht. Zij zou passen in de omstandigheid, dat ook de legermacht van ons land ongetwijfeld deel zal uitmaken van een internationale strijdmacht. Door een internationale code zou de zo wenselijke eenheid van recht wellicht nog niet volkomen worden bereikt, doch zij zou daardoor in elk geval sterk worden bevorderd.

In dit verband werd de vraag gesteld, of niet reeds het sluiten van het Noord-Atlantisch Verdrag aanleiding moet zijn tot een herziening

van ons militair straf- en tuchtrecht, in samenwerking met de andere mogendheden, die in geval van een aanval op een der ondertekenaars automatisch onze bondgenoten worden. Onze strafwetten gaan er nog geheel van uit, dat in geval van oorlog ons land op zich zelf zal staan. Ook omtrent de rechtspleging in de verbonden legers zullen, zo meenden de leden, die hierop wezen, gezamenlijke regelingen moeilijk gemist kunnen worden. Dit alles zal nog te meer klemmen, indien de onderhandelingen over de oprichting van een Europese defensiegemeenschap tot resultaten leiden. In het bijzonder zal moeten vaststaan, dat militairen van verschillende nationaliteit, die te zamen oorlog voeren, gehoorzaamheid verschuldigd zijn aan hun commandanten, ook indien dezen van andere nationaliteit zijn. Tot dusverre zou een Nederlandse militair zich er op kunnen beroepen, dat hij krachtens de Nederlandse militaire strafwet niet strafbaar is, indien hij aan een bevel van een buitenlandse meerdere niet voldoet. En hetzelfde geldt natuurlijk voor een buitenlandse mindere tegenover een Nederlandse meerdere. Men kan dit niet door een eenzijdige nationale regeling oplossen; hier zal een regeling bij verdrag niet gemist kunnen worden. Zulk een regeling zou dan in de nationale wetgeving verder uitgewerkt moeten worden.

De leden, hier aan het woord, wezen er op, dat in het charter van het Neurenbergse Hof reeds een aantal feiten is neergelegd en dat de algemene vergadering der Verenigde Naties bij resolutie van 11 November 1947 een commissie heeft ingesteld tot verdere formulering en codificering van als strafbaar aan te merken gedragingen. Zij veronderstelden, dat van het werk van deze commissie gebruik kan worden gemaakt en dat daardoor een onbevredigende bepaling als die van artikel 8, waarop hieronder wordt teruggekomen, kan worden vermeden.

Met het oog op het internationale aspect van de onderhavige materie betreurden deze leden het, dat de Minister van Buitenlandse Zaken niet tot de ondertekenaars van de Memorie van Toelichting behoort. Zij zouden voorts gaarne van de Regering vernemen, of er in België en Frankrijk wetten op het oorlogsstrafrecht tot stand gekomen dan wel wetsontwerpen daaromtrent in behandeling zijn. Zo ja, dan zouden zij van de wetten, ontwerpen of voorontwerpen daaromtrent gaarne kennis nemen.

Zeer vele andere leden wilden geenszins ontkennen, dat in de naaste toekomst behoefte zal bestaan aan een internationale codificatie van militair straf- en tuchtrecht, waarbij dan tevens een internationale regeling getroffen kan worden omtrent de strafbaarstelling van oorlogsmisdrijven. Men bedenke daarbij echter, dat oorlogsmisdrijven niet alleen door militairen, doch ook door burgers kunnen worden begaan. Een dergelijke internationale regeling zal dus niet tot het zuiver militaire recht beperkt kunnen blijven. Het zou ongetwijfeld nuttig zijn, indien onze Regering besprekingen hierover zou openen met de Regeringen van de andere landen, die tot het Noord-Atlantisch Verdrag zijn toegetreden, en in elk geval met de Regeringen van die landen, die thans onderhandelingen voeren over de oprichting van een Europese defensiegemeenschap. Daarop kan intussen niet gewacht worden. Ons land zal moeten beginnen met het vaststellen van een nationale regeling, waarbij oorlogsmisdrijven worden strafbaar gesteld en waarbij de berechting wordt geregeld.

Sommige leden hadden tegen de voorgestelde artikelen 8 en 9 ernstig bezwaar, omdat door de vaagheid, waarmee deze artikelen de oorlogsmisdrijven omschrijven, de rechtszekerheid der verdachten op zeer bedenkelijke wijze wordt aangetast. In het bijzonder hadden zij bezwaar tegen het niet eisen van opzet en tegen het strafbaarstellen van schending van gebruiken, die niet op geschreven recht berusten.

Ook een aantal andere leden achtten het weinig bevredigend, dat in artikel 8 geen feitelijke handelingen omschreven worden, doch slechts verwezen wordt naar de wetten en gebruiken van de oorlog, welke inhoud geenszins vaststaat. Dit is, zo meenden zij, een uitermate zwakke strafrecht, hetgeen nog te ernstiger bezwaar oplevert, nu ten gevolge van de weglating van het woord „opzettelijk” opzet niet vereist zal zijn, doch een zekere mate van schuld voldoende zal zijn voor een veroordeling. Ook daarom zouden deze leden de voorkeur geven aan een internationale regeling, waarbij bepaalde feiten, die in de beschaaft wereld algemeen worden beschouwd als oorlogsmisdrijven of misdrijven tegen de menselijkheid, strafbaar gesteld zouden worden. Dit is, zo meenden zij, groeiend strafrecht en zij zagen voor de samenleving minder heil in het straffen van velen op twijfelachtige gronden dan in het straffen van minder velen op niet twijfelachtige, algemeen als deugdelijk aanvaarde gronden.

Zeer vele andere leden, die de totstandkoming van een internationale code eveneens zouden toejuichen, sloten zich aan bij het betoog, dat daarop niet gewacht mag worden. Voorshands is er huns inziens geen andere keuze dan het zeer in het algemeen strafbaar stellen van schending van de wetten en gebruiken van de oorlog. Aan deze vaagheid kan niet worden ontkomen.

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

Verscheidene van deze leden meenden intussen, dat de omschrijving van artikel 8 wellicht kan worden verbeterd, b.v. door in de omschrijving een verwijzing op te nemen naar de conventies, welke in de Memorie van Toelichting vermeld worden. Het ontwerp zelf immers omschrijft niet, wat moet worden verstaan onder de „wetten en gebruiken van de oorlog”. De betekenis hiervan is van het grootste belang, omdat op schending van deze wetten en gebruiken straffen worden gesteld, welke maximum oploopt van 10 jaar tot de doodstraf. Uit de toelichting blijkt, dat ook de Commissie-Donner dit aanvankelijk als een bezwaar heeft gevoeld en heeft getracht de oorlogsmisdrijven in een aantal artikelen te omschrijven met gedetailleerde strafposities, welk systeem echter „niet bevredigend” is gebleken. De zeer uitvoerige toelichting gewaagt verder van „het oorlogsrecht, dat voor een deel gewoonterecht is” en dat „zich niet voor nationale regeling leent”. Dit klinkt, aldus de hier aan het woord zijnde leden, niet erg overtuigend; maar indien ergens, dan geldt hier, dat „la critique est aisée, l'art est difficile”. Strafbarestelling van het handelen in strijd met gewoonterecht is echter weinig in overeenstemming met het crimineelrechtelijke adagium „nulla poena sine praevia lege poenali”. Zou men hieraan niet althans tot op zekere hoogte kunnen tegemoetkomen door ook in de wetstekst te verwijzen naar de vier verdragen van Genève van 12 Augustus 1949? Deze verdragen (het Gewonden- en Ziekenverdrag, het Maritieme Verdrag, het Krijgsgevangenenverdrag en het Burgerverdrag) bevatten een samenstel van internationale voorschriften, welke zeker vallen onder de in artikel 8 gebezigde term „wetten en gebruiken van de oorlog”. Weliswaar betekent een zodanige verwijzing in zoverre een verschuiving van de moeilijkheid, dat bij zulk een redactie de vaagheid in de delictsomschrijving niet langer in de Wet Oorlogsstrafrecht zelf, maar bij voorbeeld in de genoemde verdragen wordt aangetroffen, doch daar staat tegenover het denkbare voordeel, dat de jurisprudentie van de internationale rechter op meer exacte wijze de regelen van internationaal gewoonterecht, n.l. de gebruiken van de oorlog, zal definiëren. Aldus zal hij enerzijds de nationale rechter een onmisbare steun verschaffen bij diens interpretatie van die gebruiken en anderzijds zal hij de internationale kenbaarheid dier regels als voorwaarde voor de strafbaarheid van de overtreding daarvan bij de berechting hier te lande een sterker fundament geven. Overigens zal men ook naar het oordeel van deze leden niet kunnen volstaan met een verwijzing naar de genoemde verdragen. Er is ook oorlogsrecht, dat niet in deze verdragen is neergelegd, en ook de schending daarvan moet strafbaar zijn.

Vervolgens werd de vraag gesteld, welke precies de verschillpunten zijn tussen het thans voorgestelde artikel 8 en het huidige artikel 27a van het Besluit Buitengewoon Strafrecht. Men wees er hierbij in het bijzonder op, dat ten aanzien van de strafmaat in het ontworpen artikel 8 een geheel ander systeem is gevolgd dan in het bestaande artikel 27a. Terwijl dit laatste de maximumstraffen heeft gelijkgesteld aan die, welke tegen gelijke of daarmee het meest overeenkomende strafbare feiten in onze gewone wetgeving worden bedreigd, heeft de Regering hier een geheel ander systeem gekozen: een algemeen maximum van 10 jaar met verhoging tot 15 jaar, resp. tot levenslang of de doodstraf bij aanwezigheid van bepaalde strafverzwarende omstandigheden. Berust dit voorstel wellicht op minder goede ervaringen, welke met het systeem van artikel 27a in de laatste jaren zijn opgedaan? Zo ja, welke waren deze ervaringen dan? Zo nee, waarom heeft men dan het bestaande stelsel losgelaten?

Eindelijk werd opgemerkt, dat de toepasselijkheid van de Nederlandse strafwet op oorlogsmisdrijven wel zeer ver is uitgebreid. Krachtens artikel 3 is onze strafwet n.l. toepasselijk op ieder, die zich, waar ter wereld ook, schuldig maakt aan enig oorlogsmisdrijf. In de Memorie van Toelichting, bovenaan, blz. 6, spreekt de Regering over „schendingen van de wetten en gebruiken van de oorlog, ook wanneer deze buiten Nederlands grondgebied door de tegenpartij worden begaan”. Nu is het echter opvallend, dat de woorden „door de tegenpartij”, welke een zeker verband tussen het misdrijf en ons land aangeven — de tegenpartij zal een misdrijf immers begaan hetzij tegen een Nederlander, hetzij tegen een van onze bondgenoten —, in de tekst van artikel 3 ontbreken. Theoretisch zal het dus mogelijk zijn, dat de Nederlandse rechter een onderdaan van een vreemde Mogendheid, die buiten Nederland een oorlogsmisdrijf begaat tegen een onderdaan van een andere Mogendheid in een oorlog, waarin ons land geen partij is, veroordeelt. Dit is een toepassing van het z.g. universaliteitsbeginsel, dat onze wet tot dusverre alleen kent voor zeeroof (vgl. artikel 4 Wetboek van Strafrecht i.v.m. de artikelen 381—385 van dat wetboek). Nu is ongetwijfeld met het voorkómen van zeeroof een groot Nederlands belang gemoeid. Evenzeer kan men echter zeggen, dat het een belang van alle volkeren is, dat oorlogsmisdrijven, waar en door wie ook begaan, worden bestreden en vervolgd. De verdragen van Genève van 12 Augustus 1949 gaan in elk geval van dit be-

ginsel uit. Hiermede kon men zich verenigen. De woorden „door de tegenpartij” in de Memorie van Toelichting wekken evenwel een onjuiste indruk en hadden dus beter weggelaten kunnen worden.

Tenslotte werd de vraag gesteld, wanneer een wetsontwerp tot goedkeuring van de zo juist bedoelde verdragen van Genève zal kunnen worden ingediend. Men wees er op, dat deze verdragen reeds 2½ jaar geleden zijn tot stand gekomen en door de Nederlandse Regering kort daarop zijn ondertekend.

Doodstraf. De voorstellen der Regering op dit punt gaven tot veel verschil van mening aanleiding. De Regering stelt voor, de doodstraf in het oorlogsstrafrecht mogelijk te maken voor een reeks van misdrijven, waarop hetzij in de Wet Oorlogsstrafrecht zelf de doodstraf gesteld wordt, hetzij in het gemene strafrecht levenslange gevangenisstraf. In dit laatste geval maakt toepasselijkverklaring van het militaire strafrecht (indien het feit is gepleegd in geval van oorlog, dus terwijl de feitelijke oorlogshandelingen aan de gang waren) oplegging van de doodstraf mogelijk. Daarbij wil de Regering de beperking, thans opgenomen in de artikelen 9 en 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht, n.l. dat de veiligheid van de Staat naar 's rechters oordeel de toepassing van de doodstraf eist, doen vervallen.

Tegen het schrappen van deze beperking hadden vele leden overwegend bezwaar. Zij erkenden, dat de veiligheid van de gemeenschap kan vorderen, dat bepaalde individuen blijvend onschadelijk gemaakt worden. In geval van feitelijke oorlog kan levenslange opsluiting daartoe inderdaad ontoereikend zijn, omdat — zoals in de Memorie van Toelichting op blz. 5 terecht wordt opgemerkt — geen zekerheid bestaat, dat deze mensen bij wisseling van de oorlogskansen hun activiteit niet voortzetten. Voor dit geval wilden deze leden de doodstraf dus aanvaarden. Daarvoor is echter een wijziging van de bestaande wetgeving niet nodig. Laat men de artikelen 9 en 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht ongewijzigd, dan behoudt men daarmee de genoemde beperking.

Dat de bedreiging van de doodstraf nodig zou zijn ter wille van de generale preventie, konden deze leden niet aanvaarden. Aan een afschrikwekkende werking van deze straf geloofden zij n.l. niet. Integendeel! Indien een oorlogsmisdadiger weet, dat hij, indien zijn partij de oorlog verliest, moet rekenen op de doodstraf, zal dit hem er nog te meer toe brengen te trachten zich met alle middelen, ook de misdadigste, staande te houden. Het enige argument vóór het mogelijk maken van de doodstraf in geval van feitelijke oorlog achtten zij de beveiliging van de gemeenschap. Het ware overigens juist, in dit verband niet te spreken van de „veiligheid van de Staat”, doch te bepalen, dat de doodstraf alleen mag worden uitgesproken, indien de rechter haar toepassing nodig acht „ter beveiliging van de volksgemeenschap” of „ter beveiliging van de Staat of de maatschappij”. Zulk een formulering zou de mogelijkheid tot toepassing van de doodstraf enigszins veruimen zonder dat het beginsel van beperking der toepassing wordt prijsgegeven. Niet alleen de veiligheid van de Staat als zodanig, ook die van de leden der gemeenschap zou hierbij als criterium moeten worden gehanteerd. Na afloop van de werkelijke oorlogshandelingen is langdurige, eventueel levenslange opsluiting naar de mening van deze leden in de meeste gevallen voldoende om de gemeenschap tegen misdadige individuen te beschermen. Dit betekent echter niet, dat de doodstraf dan nooit meer toepassing zal kunnen vinden. Er kunnen immers misdadigers zijn, wier in oorlogstijd begane misdrijven zo afschuwelijk zijn, en van wie op grond van hun misdadige aanleg zo ernstig moet worden gevreesd, dat zij niet zullen nalaten weer tot het plegen van soortgelijke misdrijven over te gaan zodra zij daartoe de kans krijgen, dat de veiligheid der gemeenschap hun definitieve onschadelijkmaking volstrekt eist.

Behoudt men een beperking van de doodstraf in de geest, zoals zo juist werd bepleit, dan ontstaat, zo merkten deze leden verder op, minder spoedig het gevaar, dat wij na de tweede wereldoorlog hebben leren kennen, van een verschuiving van de verantwoordelijkheid voor de toepassing van de doodstraf van de rechter naar de Regering. Tot op zekere hoogte zal de Regering, die verantwoordelijk is voor de al dan niet uitoefening van het recht van gratie, zich moeten blijven inlaten met de vraag, of bepaalde doodstraffen, welke door de rechter zijn opgelegd, inderdaad ten uitvoer moeten worden gelegd. Zij zal echter aanzienlijk minder geneigd zijn, door haar gratiepolitiek in te grijpen in het beleid van de rechter, indien deze laatste de doodstraf uitsluitend mag opleggen, wanneer de veiligheid van de Staat of de maatschappij de toepassing daarvan eist. Dit achtten de hier aan het woord zijnde leden een voordeel.

Voorst ontkenden deze leden, dat slechts de doodstraf een adequate straf zou zijn voor de ook door hen verfoeide misdrijven, zoals wij die in de laatste oorlog hebben leren kennen. Naar hun mening leert de ervaring het tegendeel. Kort na de bezetting werd de doodstraf, opgelegd b.v. aan Mussert, als billijk gezien. Enkele jaren later zou men de doodstraf, indien deze ware voltrokken aan andere,

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

nauwelijks minder misdadige figuren als b.v. Van Geelkerken, kwalijk hebben aanvaard. Hieruit blijkt, dat men in dit verband zeker niet met stelligheid van een „adequate straf” kan spreken. Het is duidelijk, dat de rechtspraak in zekere zin de invloed van de publieke opinie ondergaat, zonder daardoor te kort te doen aan de objectiviteit, welke van haar mag worden geeist. Dat is wel bewezen door het feit, dat de berechting van oorlogsmisdadigers milder is uitgevallen naarmate er een langere tijd verliet tussen bezetting en berechting. Zolang het nu gaat om vrijheidsstraffen levert dit geen onoverkomelijk bezwaar op, omdat door middel van herziening der vonnissen en door gratie later blijkende fouten kunnen worden hersteld. Bij de toepassing van de doodstraf ligt dat anders: het is de enige straf, die onherroepelijk is en die zich daardoor principieel onderscheidt van de vrijheidsstraffen. Juist met het oog op deze onherroepelijkheid hadden de hier aan het woord zijnde leden overwegend bezwaar tegen de doodstraf in alle gevallen, waarin de veiligheid van de gemeenschap haar toepassing niet bepaald eist.

Verscheidene andere leden konden geheel met het Regeringsvoorstel in dit opzicht instemmen. Zij herinnerden er aan, dat de noodwetgever, voor het eerst sedert de afschaffing van de doodstraf in het burgerlijk strafrecht, de doodstraf weer heeft ingevoerd met het oog op het afschuwelijke karakter van de misdrijven, welke tijdens de laatste oorlog zijn bedreven. Thans zal de wetgever, indien het ontwerp onveranderd wet wordt, op de in 1944 ingeslagen weg voortgaan. Dit achtten zij juist. Het scheen deze leden noodzakelijk om ook na afloop van de oorlogshandelingen de doodstraf te kunnen opleggen, indien een andere dan de hoogste straf niet geacht kan worden een adequate vergelding te zijn voor de tijdens een dan voorbijge bezetting gepleegde zeer ernstige inbreuk op de rechtsorde. Er moge verschil van opvatting te constateren zijn omtrent de vraag, of de doodstraf in bepaalde gevallen nog moet worden toegepast, indien na afloop van de oorlogshandelingen reeds geruime tijd is verstreken, het is toch een feit, dat er tijdens een oorlog misdrijven kunnen worden begaan, zo afschuwelijk, dat ook nog vele jaren daarna de doodstraf vrijwel algemeen als de enige adequate vergelding wordt gevoeld. Ook de factor der algemene preventie achtten deze leden niet te verwaarlozen. Tenslotte merkten zij op, dat ook na afloop van een oorlog de veiligheid van de Staat ten uitvoerlegging van de doodstraf kan eisen. De ervaring heeft geleerd, dat sommige van de gevaarlijkste oorlogsmisdadigers in hun land soms een latente aanhang weten te behouden, ook nadat de door hen ontkende oorlog verloren is. Laat men zulke misdadigers in het leven, dan is de kans op voortdurende agitatie, welke voor de veiligheid van de Staat groot gevaar kan opleveren, geenszins denkbeeldig.

Vele andere leden wezen er op, dat de Regering in haar toelichting niet met zoveel woorden spreekt van de doodstraf als adequate vergelding. Er is huns inziens niet aan te ontkomen de doodstraf ook na beëindiging van de oorlog mogelijk te maken, omdat, naar de ontwikkeling der feiten heeft geleerd, voor het beperken van oorlogsmisdrijven een afschrikwekkende strafbepaling noodzakelijk is. Zou men de beperking van het huidige artikel 45 handhaven, dan zal de doodstraf na het herstel van de orde praktisch niet meer toegepast kunnen worden. Men zal dit algemeen beseffen en dit besef zal de preventieve werking van de bedreiging sterk verzwakken. Niet licht zal de rechter na de beëindiging der vijandelijkheden nog aannemen, dat redenen van externe of interne Staatsveiligheid in strikte zin toepassing van de doodstraf eisen. Wie verwacht in de jaren na het beëindigen van een oorlog binnen afzienbare tijd weer een nieuwe oorlog? En wie kan na het herstel van de orde op redelijke gronden aannemen, dat gevangenhouding van een delinquent de veiligheid van de Staat in gevaar zou brengen? Als de Regering dan ook de mogelijkheid van toepassing van de doodstraf na afloop van de oorlogshandelingen noodzakelijk acht, motiveert zij dit naar het oordeel van deze leden terecht door er op te wijzen, dat de doodstraf voor vergrijpen als waarvan hier sprake is moet worden aangemerkt als het enige adequate middel tot herstel van de rechtsorde in verband met de eisen van generale preventie en van de beveiliging der samenleving.

Sommige andere leden merkten op, dat de Regering er in haar toelichting (blz. 5, midden), hoewel zij het woord „vergeldding” niet noemt, toch blijkbaar van uitgaat, dat alleen de doodstraf een adequate vergelding van bepaalde misdrijven vormt. Dit nu betwijfelden deze leden. Overigens konden zij zich bij het zo juist weergegeven betoog aansluiten. Zij waren van oordeel, dat alleen de afschrikkende werking als argument mag worden gebruikt om de mogelijkheid van het opleggen van de doodstraf na afloop van de oorlogshandelingen te verdedigen. Een zekere afschrikkende werking kan inderdaad uitgaan van de wetenschap, dat ook na afloop van de oorlog de doodstraf oorlogsmisdadigers nog boven het hoofd kan hangen. Het argument der adequate vergelding wezen deze leden uitdrukkelijk af. Dit

argument zou er toe kunnen leiden, dat de doodstraf ook in het gewone strafrecht weer werd ingevoerd, hetgeen zij verwerpelijk zouden achten.

Vervolgens merkten enige leden op, dat zij de bezwaren tegen de doodstraf in het algemeen zeer wel gevoelden, doch dat zij betwijfelden, of deze in het onderhavige geval de doorslag moeten geven. Deze leden hadden er ook bezwaar tegen de mogelijkheid van toepassing van de doodstraf uitsluitend te gronden op redenen van politieke of militaire veiligheid, d.w.z. redenen van veiligheid van de Staat. Daarentegen konden zij de vergelding als argument vóór de doodstraf niet afwijzen. Het woord vergelding moet men dan echter ontdoen van alle gedachten aan wraak. Onderscheidene argumenten schragen huns inziens de aanvaarding van de mogelijkheid om de doodstraf op te leggen en in de keur van deze argumenten plaatsten zij ook het argument der vergelding. Hieraan voegden zij toe, dat de standpunten vóór en tegen de doodstraf door tal van argumenten gedragen worden en dat men dit vraagstuk in geen geval simplistisch zien mag.

Eindelijk verklaarden sommige leden, dat zij in beginsel niet tegen de doodstraf waren, doch dat zij overwegend bezwaar hadden tegen de bedreiging daarvan in een wetsontwerp als het onderhavige, dat de meest essentiële waarborgen voor de rechtszekerheid zo volkomen ter zijde schuift.

Tenslotte meenden vele leden nog te moeten opmerken, dat zij bezwaar hadden tegen de suggestie om het begrip „veiligheid van de Staat” uit te breiden met „ter beveiliging van de volksgemeenschap” of „ter beveiliging van de maatschappij”. Het gevaar is niet denkbeeldig, dat de beslissing over de al of niet uitvoering van een doodvonnis dan zou geraken in de sfeer van politieke controversen.

In verband met deze discussie over de doodstraf werd er nog op gewezen, dat uit het ontwerp niet blijkt, op welke leeftijd deze straf mag worden toegepast. Ook ten aanzien van militairen staat trouwens niet vast, of de doodstraf mag worden voltrokken aan personen tussen 16 en 18 jaar. De leden, die hierop de aandacht vestigden, waren van oordeel, dat de doodstraf, zo al ooit toelaatbaar, in elk geval nimmer mag worden voltrokken ter zake van feiten, gepleegd voordat de dader 18 jaar was.

Berechting. Het ontwerp wil de berechting van alle in artikel 1 opgesomde misdrijven, onverschillig of ze door militairen dan wel door burgers zijn begaan, in de eerste plaats opdragen aan de militaire rechter. Indien echter het gehele grondgebied van ons land of een deel daarvan bezet is geweest door een vijandelijke macht, wil het ontwerp in beginsel de berechting opdragen aan bijzondere rechtbanken. Het is dus de bedoeling om in het algemeen de misdrijven, die berecht worden tijdens een toestand van feitelijke oorlog, te doen behandelen door krijgsraden, ook als ze door burgers begaan zijn.

Bij de bespreking van de berechting rees nu in de eerste plaats de vraag naar de grondwettigheid van de voorgestelde regeling. Men wees er op, dat deze vraag ten dele beheerst wordt door artikel 173, waarin bepaald wordt, dat de met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht voor hun leven worden aangesteld. Aan deze eis nu voldoen noch de leden van de krijgsraden, noch die van de bijzondere rechtbanken, welke laatsten immers slechts voor de tijd van het bestaan dezer colleges zullen worden benoemd. Op het eerste gezicht schijnt hiermee de vraag der grondwettigheid ten nadele van het systeem van het ontwerp beantwoord. Echter zou men de vraag kunnen stellen, of de Grondwet wel ergens bepaalt, dat strafrechtspraak uitsluitend aan de rechterlijke macht mag worden opgedragen. Een dergelijke bepaling ontbreekt. De artikelen 160 en 161 hebben alleen betrekking op civiele zaken: de kennisneming daarvan wordt bij uitsluiting aan de rechterlijke macht opgedragen. Toch moet de Grondwetgever er van uitgegaan zijn, dat de strafrechtspraak wél aan de rechterlijke macht en uitsluitend aan haar zou worden opgedragen. Anders heeft nl. de laatste alinea van artikel 173 geen zin. Daar wordt immers bepaald, dat dit artikel — bevattende o.m. de eis van benoeming voor het leven — niet toepasselijk is op hen, die uitsluitend belast zijn met rechtspraak over personen, behorende tot enige gewapende macht, of met de beslissing van discipline zaken. Met rechtspraak over personen kan alleen strafrechtspraak bedoeld zijn. Had de Grondwetgever vrijheid willen laten om de strafrechtspraak op te dragen aan personen buiten de rechterlijke macht, dan ware de gehele alinea overbodig geweest. Deze redenering zou voeren tot de conclusie, dat de Grondwet niet toelaat strafrechtspraak over burgers aan anderen dan de rechterlijke macht op te dragen.

Hier stuit men echter op de merkwaardigheid, dat artikel 173, laatste lid, de uitzondering uitdrukkelijk beperkt tot hen, die uitsluitend belast zijn met rechtspraak over personen, behorende tot enige gewapende macht. De uitzondering schijnt bedoeld te zijn voor de militaire rechter. Maar de militaire rechter berecht ook krachtens de huidige wetgeving niet alleen militairen, doch ook bepaalde burgers,

Vaststelling van de Wet Oorlogstrafrecht alsmede van enige daarmee verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

nl. hen, die ten aanzien van bepaalde feiten met militairen zijn gelijkgesteld, en hen, die bij een op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht in dienstbetrekking zijn of haar met toestemming van de militaire Overheid vergezellen of volgen, dus b.v. de burger-corveeërs en de oorlogscorrespondenten (art. 77 Invoeringswet). Bovendien berecht de militaire rechter krachtens art. 78 Invoeringswet nog tal van strafbare feiten, door burgers begaan in een in staat van beleg verklaard gedeelte van het grondgebied van het Rijk of in een door de Nederlandse krijgsmacht bezet vijandelijk gebied. Ware het nu juist, dat de Grondwet niet toestaat de strafrechtspraak over burgers op te dragen aan anderen dan de rechterlijke macht, dan zouden de artikelen 77 en 78 Invoeringswet met de Grondwet in strijd zijn. Het is nauwelijks aan te nemen, dat de toenmalige wetgever dit niet zou hebben beseft. Men moet dus wel veronderstellen, dat de wetgever er van uitgegaan is, dat een verplichting om de strafrechtspraak over burgers uitsluitend aan de rechterlijke macht op te dragen in de Grondwet niet te lezen is. En blijkbaar zijn en de commissie-Donner en de Regering thans van dezelfde gedachte uitgegaan. Men wilde niet beweren, dat deze gedachte onjuist is — al is de bepaling van het laatste lid van artikel 173, aldus beschouwd, overbodig en al blijft het vreemd, dat de Grondwetgever deze overbodige bepaling toch heeft opgenomen —, maar men stelde de vraag, of het niet voor de hand had gelegen, dat de Regering zich hieromtrent in de Memorie van Toelichting had uitgesproken. In elk geval zou men, zonder thans reeds een positief oordeel over de al dan niet grondwettigheid van de voorgestelde regeling te willen uiten, het op prijs stellen, indien de Regering haar opvatting daaromtrent alsnog zou willen uiteenzetten.

Men merkte hierbij nog op, dat dit vraagstuk van de grondwettigheid zich niet, althans niet in deze vorm, voordoet bij de instelling van de bijzondere gerechtshoven krachtens de besluiten van 1944. De noodwetgever immers mocht zo nodig van de Grondwet afwijken, omdat de gelegenheid tot herziening van de Grondwet ontbrak. Indien de instelling van de bijzondere gerechtshoven met de Grondwet in strijd geweest mocht zijn, mag men de toenmalige noodwetgever daarvan geen verwijt maken. Maar dit betekent niet, dat de tegenwoordige wetgever hetzelfde mag doen wat de noodwetgever deed. Voorts wees men er volledigheidshalve nog eens op, dat de vraag naar de grondwettigheid evenzeer gesteld kan worden ten aanzien van de militaire rechtspraak over burgers in strafzaken als ten aanzien van de rechtspraak door bijzondere rechtbanken.

Naar aanleiding van dit betoog merkten enige leden op, dat bijkens de geschiedenis der totstandkoming de laatste alinea van het huidige artikel 173 inderdaad overbodig is. Zij werd door de Regering bij de Grondwetsherziening van 1887 ingevoegd bij Nota van Wijziging (zitting 1886—1887, 6, no. 121) met de motivering „om buiten allen twijfel te stellen, dat er buiten de gewone rechterlijke macht ook eene rechtspraak in militaire en tuchtzaken kan zijn.” Bij de openbare behandeling in de Tweede Kamer betoogde de heer Kist, dat de bepaling overbodig was, omdat onder „rechterlijke macht” alleen de gewone, burgerlijke rechterlijke macht moest worden verstaan. De Regering erkende dit laatste (*Handelingen* 1886—1887, blz. 1619, 2de kolom), doch meende, dat er toch wel enige twijfel mogelijk was, en handhaafde daarom voor alle zekerheid de bedoelde alinea. Een amendement om haar te schrappen werd met kleine meerderheid verworpen.

Thans er van uitgaande, dat de Grondwet zich niet tegen de voorgestelde oplossing verzet, achtten zeer vele leden het juist, dat de berechting van de in het ontwerp bedoelde misdrijven gedurende de tijd van feitelijke oorlogshandelingen zal geschieden door de militaire rechter, ook indien ze zijn bedreven door burgers. Het is waar, dat de waarborgen voor de verdachten minder groot zijn dan bij berechting door de gewone rechter, doch tijdens een feitelijke oorlogstoestand mag men zijn eisen in dit opzicht niet te hoog stellen.

Vele andere leden erkenden, dat berechting ook van burgers door de militaire rechter tot een vereenvoudiging van de rechtspraak zal leiden, welke in een tijd van feitelijke oorlog zeer wenselijk kan zijn. Toch waren zij van de volstrekte noodzaak van militaire rechtspraak over burgers nog niet overtuigd. Een nadere motivering zouden zij in ieder geval op prijs stellen.

Sommige leden hadden tegen deze opdracht van rechtspraak over burgers aan de militaire rechter groot bezwaar. De militaire rechtspraak toch bood in het verleden meer ruimte voor twijfel aan haar objectiviteit dan die van de burgerlijke rechter.

Eveneens bestond er verschil van mening over het voorstel tot instelling van bijzondere rechtbanken, die zullen moeten oordelen over de in het ontwerp bedoelde feiten zo dikwijls het grondgebied geheel of gedeeltelijk bezet is geweest (behoudens de mogelijkheid van uitzonderingen, b.v. indien de bezetting slechts kort geduurd heeft of alleen betrekking had op een zeer klein deel van het land). Er zijn, zo meende men, vier mogelijkheden denkbaar:

a. voortzetting van de berechting, zowel van burgers als van militairen, door de militaire rechter;

b. voortzetting van de berechting van militairen door de militaire rechter, doch opdracht van de berechting van burgers aan de gewone, burgerlijke rechter;

c. opdracht van deze berechting over beide groepen aan bijzondere rechtbanken;

d. opdracht van de berechting zowel van militairen als van burgers aan de gewone, burgerlijke rechter.

De eerste mogelijkheid (a.), voortzetting van de militaire rechtspraak over militairen en burgers, vond weinig verdediging. Men was vrij algemeen van oordeel, dat aan de rechtspraak van de militaire rechter over burgers een einde behoort te komen zodra de noodzaak hiervan vervalt.

Ook voor oplossing b., waarbij een splitsing gemaakt zou worden tussen de berechting van de misdrijven tegen de veiligheid van de Staat en de overige in het wetsontwerp bedoelde misdrijven, begaan door militairen, en die, begaan door burgers, gevoelde men weinig. Het moge waar zijn, dat er in sommige gevallen verschil bestaat tussen de omstandigheden, waaronder militairen, en die, waaronder burgers delicten begaan, daar staat tegenover, dat de aard van de grote meerderheid der delicten, waarover het ontwerp loopt, dezelfde is, onverschillig of ze door militairen dan wel door burgers gepleegd worden. In een moderne oorlog speelt de burger even goed een rol van betekenis als de militair. De burger, die de vijand helpt verleent, handelt even verachtelijk als de militair, die hetzelfde doet. Wellicht mag men aan militairen in dit opzicht nog iets strengere eisen stellen dan aan burgers, doch dan is dit verschil toch slechts gradueel. Ongetwijfeld zal men een officier, die zijn land verraadt, hiervan een bijzonder ernstig verwijt maken, doch een even, althans bijna even ernstig verwijt kan men richten tot iedere burger, die zich in een verantwoordelijke positie geplaatst ziet. Hoe dit ook zij, in elk geval meende men, dat het gelijksoortige karakter der te berechten misdrijven na een bezetting behoort te leiden tot berechting zowel van militairen als van burgers door één soort organen.

Er blijft dan een keuze over tussen bijzondere rechtbanken (c.) en de gewone, burgerlijke rechter (d.). De Regering heeft hier gekozen voor de bijzondere rechtbanken. Zij beroept zich daarbij op de ervaring, dat na een oorlog de oorlogscriminaliteit gewoonlijk een zodanige omvang heeft gekregen, dat er behoefte bestaat aan speciale colleges. Voorts voert zij aan, dat het aantal en de omvang van de te berechten zaken het onmogelijk maken de normale procedure in drie instanties te handhaven en dat het in elk geval niet mogelijk is de Hoge Raad uit te breiden met tijdelijke of plaatsvervangende raadsheren. En eindelijk wijst zij er op, dat krijgsgevangenen op dezelfde wijze berecht moeten worden als de eigen militairen, omdat het Krijgsgevangenenverdrag voorschrijft, dat krijgsgevangenen alleen door krijgsraden berecht mogen worden, tenzij ook de eigen militairen worden berecht door burgerlijke rechters.

Deze argumenten vóór de instelling van bijzondere colleges werden van verschillende zijden bestreden. De hier aan het woord zijnde leden erkenden ten volle, dat met de berechting van de oorlogscriminaliteit spoed gemaakt behoort te worden. Het is waar, dat men rekening moet houden met de mogelijkheid, dat een zeer groot aantal zaken zal moeten worden berecht. Dit mag en moet leiden tot het weglaten van alle voorschriften, welke voor een goede berechting niet essentieel zijn. Doch het behoeft geenszins te leiden tot de instelling van bijzondere colleges. De Regering meent enerzijds blijkbaar, dat de leden van de bestaande zittende magistratuur het werk niet af zullen kunnen, indien zij tevens met de oorlogsrechtspraak belast worden. Anderzijds stelt zij echter voor, de bijzondere rechtbanken bij voorkeur te bezetten juist met deze leden van de gewone rechterlijke macht. Kennelijk wil zij daarnaast in de bijzondere rechtbanken ook andere juristen kunnen opnemen, indien dat nodig mocht zijn. Waarom men deze nieuw te benoemen personen dan echter niet zou kunnen aanstellen tot rechters-plaatsvervangers in de gewone rechtbanken, was de hier aan het woord zijnde leden niet duidelijk.

Het argument, dat de Hoge Raad niet zou kunnen worden uitgebreid met plaatsvervangers, achtten deze leden al even weinig klemmend. Het was hun niet duidelijk, welke bepaling van de Grondwet zich hiertegen zou verzetten, en indien het bezwaar uitsluitend berust op een gewone wet, kan dit door wijziging van die wet uit de weg geruimd worden. Dat de Grondwet in artikel 169 uitsluitend spreekt van „leden” van de Hoge Raad, kan toch geen reden zijn om het benoemen van plaatsvervangers onmogelijk te achten. Ook artikel 173 spreekt uitsluitend van de leden van de rechterlijke macht en bepaalt dan, dat dezen door de Koning voor het leven worden benoemd. Toch ontkent niemand, dat er plaatsvervangende raadsheren in de gerechtshoven, plaatsvervangende rechters en plaatsvervangende kantonrechters kunnen worden benoemd, de laatsten zelfs niet eens voor hun

leven, doch telkens voor vijf jaar. Ten aanzien van de gerechtshoven werd vroeger wel betoogd, dat benoeming van plaatsvervangers onmogelijk zou zijn, doch niettemin is men reeds vele jaren geleden daartoe overgegaan en van bezwaren is nooit gebleken.

Deze leden gaven aan berechting van de oorlogscriminaliteit door de gewone rechter verre de voorkeur. Wij staan, zo meenden zij, wellicht nog niet ver genoeg af van de bijzondere rechtspleging, welke zo juist is afgesloten, om ons daarover reeds een gefundeerd oordeel te vormen, maar men kan — ondanks alle waardering voor de grote inspanning, die de Bijzondere Raad van Cassatie en de bijzondere gerechtshoven zich hebben getroost — zeker niet zeggen, dat deze rechtspleging geen bedenkelijke kanten heeft gehad. Ongetwijfeld zal ook op een berechting door de gewone rechter, indien deze in een snel tempo en min of meer massaal moet geschieden, critiek worden geoefend. Doch met betrekking tot de gewone rechter bestaat meer zekerheid, dat deze beschikt over de voor een goede strafrechtspraak onmisbare kennis, ervaring en traditie dan met de bijzondere rechter het geval is. Dit klemt te meer, omdat, als inderdaad berechting van een groot aantal oorlogsdelicten nodig is, het gewone opsporingsapparaat wel niet voldoende zal blijken en er buitengewone, meest natuurlijk ongeschoolde, opsporingsambtenaren moeten worden aangesteld. Daaraan zijn ernstige gevaren verbonden, welke alleen door een ervaren toezicht op deze ambtenaren kunnen worden verminderd. Dit toezicht kan beter worden uitgeoefend door de gewone rechterlijke macht dan door bijzondere colleges.

Het voornemen om beroepsrechters in de bijzondere colleges te benoemen — daargelaten of dezen bereid zijn zulk een benoeming te aanvaarden — verandert naar de mening van deze leden het karakter van de bijzondere rechtspleging niet.

Wellicht zal men ten gunste van de instelling van bijzondere colleges aanvoeren, dat ook militairen berecht moeten worden en dat dit beter kan geschieden door colleges, waarin ook militairen als rechters zitting hebben, dan uitsluitend door burgers. Ook dit argument achten deze leden niet doorslaggevend. Men kan het bedoelde bezwaar tegen berechting door de burgerlijke rechter grotendeels tegemoet komen door zo nodig militairen als deskundigen te horen.

Het tempo der berechting door een bijzondere rechtbank, bestaande uit twee juristen en één officier, zal, zo werd nog opgemerkt, over het algemeen langzamer zijn dan dat van een gewone rechtbank met drie rechtsgeleerde leden. In de meeste gevallen toch zal het tijdrovende werk van het formuleren der vonnissen op de juristen neerkomen en zal het militaire lid zich beperken tot het — overigens geenszins onbelangrijke — deelnemen aan de behandeling ter terechtzitting en aan de bespreking in raadkamer. Mocht men er in slagen militaire leden te vinden, die tevens juristen met ervaring zijn, dan kunnen dezen natuurlijk volledig ingeschakeld worden, doch in dat geval kan men hen evengoed tot rechters-plaatsvervangers in een gewone rechtbank benoemen.

De opmerking, op blz. 14 van de Memorie van Toelichting bij artikel 15 gemaakt, dat door het bij voorkeur benoemen van leden der zittende magistratuur de schijn wordt vermeden, dat rechters kunnen worden aangesteld, die zijn uitgekozen met het oog op hun politieke gezindheid, gaf een aantal leden nog aanleiding er op te wijzen, dat in een conflict met een bezettende mogendheid iedere Nederlander zijn politieke gezindheid zal hebben te tonen. Alle Nederlanders, ook de leden van de rechterlijke macht, zullen dan mede hebben te strijden in de strijd, ook op politiek gebied, tegen de ideologie van de overweldiger. Dat de rechterlijke macht daarbij afzijdig zou mogen blijven, wezen deze leden beslist af. Huns inziens zullen de leden van de rechterlijke macht méér dan in de jaren 1940—1945 actief deel moeten hebben aan mogelijk verzet.

Vele van de leden, die tegen de instelling van bijzondere colleges bezwaar hadden, zouden zich met het oog op de noodzakelijke snelheid van berechting kunnen neerleggen bij een oplossing, waarbij met behoud van de gewone burgerlijke rechtspraak slechts twee instanties in plaats van drie zouden bestaan. In dat geval zouden zij liefst afzien van de cassatie, terwijl het hoger beroep dan ter wille van de eenheid van de rechtspraak bij één gerechtshof, dat zo nodig met talrijke plaatsvervangers zou kunnen worden uitgebreid, zou dienen te worden geconcentreerd. Anderen zouden er de voorkeur aan geven, indien geen hoger beroep, doch wel cassatie werd opengesteld, doch dan op de wijze, zoals in het ontwerp wordt voorgesteld t.a.v. het bijzonder hooggerechtshof, dus met inbegrip van de z.g. strafmaatscassatie. Hiertoe zou ongetwijfeld de Hoge Raad uitbreiding moeten ondergaan, doch deze leden konden niet inzien, waarom dit onmogelijk zou zijn.

Sommige leden hadden er vooral bezwaar tegen, dat het ontwerp het hoger beroep heeft laten vervallen, waaraan men in Nederland toch altijd over de gehele lijn heeft vastgehouden. De z.g. strafmaatscassatie, hoewel natuurlijk een verbetering in vergelijking met de gewone cassatie, weegt daartegen huns inziens niet op: de feiten worden immers slechts in één instantie vastgesteld. Deze leden vroegen

zich verder af, waarom de Regering niet heeft voorgesteld de tribunaalrechtspraak te herstellen; huns inziens heeft deze na de laatste oorlog goed gewerkt. Op dit punt zal hieronder nog worden teruggekomen bij de bespreking van de vraag, of niet ook de handelingen, welke in het Tribunaalbesluit omschreven zijn, in deze wet strafbaar gesteld dienen te worden.

Door zeer vele andere leden werd het voorstel tot instelling van bijzondere rechtbanken verdedigd. Men wees er op, dat dit voorstel berust op de ervaring, na de laatste oorlog opgedaan. Ongetwijfeld kan men op de bijzondere rechtspleging kritiek hebben, doch over het geheel heeft zij, naar de hier aan het woord zijnde leden meenden, niet slecht gewerkt. Had men de rechtspraak over de zeer talrijke politieke delinquenten aan de gewone rechter opgedragen, dan ware de berechting zeker langzamer verlopen. Het daaraan verbonden nadeel kan men nauwelijks onderschatten; het is in elk geval zo groot, dat eventuele voordelen, aan de gewone rechtspraak verbonden, daartegen niet licht kunnen opwegen. Het voorstel is bovendien in verschillende opzichten verbeterd in vergelijking met de regeling van de noodwetgeving. Dat de normale appèlregeling hier niet kon worden toegepast, heeft de Regering duidelijk aangetoond met een beroep op de ervaring, in de laatste jaren opgedaan.

Er is, zo meenden deze leden, uiteraard geen enkel essentieel verschil tussen behandeling door de gewone rechter, zoals door de eerder aan het woord zijnde leden bepleit, en het stelsel van bijzondere rechtspleging, dat de Regering voorstaat, waarbij de rechters zoveel mogelijk uit de rechterlijke macht worden gerecruteerd. Deze twee systemen staan zeer dicht bij elkaar. Terecht stelt de Regering voorop, dat tijdens een — te bespoedigen — afwikkeling van een bijzondere rechtspleging de normale rechtspraak zoveel mogelijk ongestoord dient te kunnen voortgaan.

Deze leden achtten het wel degelijk een bezwaar, dat een uitsluitend uit burgers bestaand college over militairen zou moeten oordelen. De stem van één of meer personen, die de militaire sfeer en de eisen van de oorlogvoering uit eigen ervaring kennen, dient huns inziens in de raadkamer gehoord te kunnen worden en zulke personen dienen over de strafbaarheid en de strafmaat mede te beslissen. Met het horen van deskundigen kan men in dit opzicht niet volstaan.

Het scheen de hier aan het woord zijnde leden niet geheel onbedenklijk, dat bij opdracht van de berechting aan de gewone rechter reeds tijdens de bezetting zou vaststaan, welke personen na afloop daarvan met de berechting van de oorlogscriminaliteit zullen worden belast. Dit zal de toch reeds moeilijke positie van de leden der rechterlijke macht tijdens de bezetting nog minder benijdenswaard maken. Ook om deze reden zouden deze leden de voorkeur geven aan berechting door bijzondere colleges, welker samenstelling in elk geval niet volledig tevoren zal vaststaan.

Deze laatste opmerking gaf aan de tegenstanders van bijzondere rechtbanken aanleiding er op te wijzen, dat dit argument niet zwaar kan wegen, nu de Regering voorstelt de bijzondere rechtbanken bij voorkeur te bezetten met leden van de zittende magistratuur.

Tribunaalzaken. Met opzet heeft de Regering niet voorgesteld de handelingen, omschreven in het Tribunaalbesluit, in dit ontwerp strafbaar te stellen. Zij achtte het niet mogelijk de normen voor goed Nederlands gedrag, welke in een volgende oorlog in acht genomen zullen dienen te worden, reeds thans vast te stellen. Dit standpunt achten verscheidene leden niet juist. Zij meenden, dat het wel degelijk mogelijk is zulke normen bij voorbaat te formuleren. Het betreft hier in hoofdzaak allerlei vormen van collaboratie en het verlenen van stoffelijke of geestelijke steun aan de vijand en diens doelstellingen. Omschrijving hiervan moge moeilijk zijn, onmogelijk is zij zeker niet. Strafbarestelling van zulke gedragingen thans zou het grote voordeel meebrengen, dat men na een bezetting niet opnieuw zijn toevlucht behoeft te nemen tot de wel zeer onbevredigende strafbaarstelling achteraf. Want men moge nu betogen, dat het hier een semi-rechterlijke, semi-administratieve repressie betreft, in wezen heeft het Nederlandse volk de tribunaalrechtspraak toch wel degelijk als strafrechtspraak gevoeld. Internering en verbeurdverklaring van goederen onderscheiden zich in wezen niet van vrijheidsstraffen en geldboete. Stelt men collaboratie uitdrukkelijk strafbaar, dan betekent dat tevens, dat bij de berechting hiervan dezelfde waarborgen voor de verdachten zullen bestaan als bij die van de nu reeds in het ontwerp genoemde delicten. De hier aan het woord zijnde leden waren het nl. niet eens met diegenen, die — zoals hierboven reeds bleek — wederom een tribunaalrechtspraak ingevoerd zouden willen zien. Zonder aan de verdiensten van de leden der tribunalen te kort te willen doen, meenden zij toch, dat aan een normale rechtspleging, zij het eventueel door bijzondere colleges, de voorkeur gegeven dient te worden.

Zeer vele andere leden konden zich met het standpunt der Regering in dezen verenigen. Een concrete omschrijving van de onvaderlandlievende gedragingen, welke men treffen wil, achtten zij niet bij voor-

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee de verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

baat te geven. Beperkt men zich tot enkele vage algemeenheden, dan zal t.z.t. toch aanvulling nodig zijn. Een voordeel van het niet bij voorbaat strafbaar stellen van de bedoelde gedragingen achtten zij, dat dientengevolge het aantal arrestaties na een eventuele bezetting waarschijnlijk belangrijker kleiner zal zijn dan het na de laatste oorlog geweest is. Het niet strikt noodzakelijk in massa arresteren van verdachten wordt daardoor in elk geval geremd.

Tegen dit laatste merkten de het eerst aan het woord zijnde leden op, dat men na een nieuwe bezetting ongetwijfeld niet zal aarzelen al diegenen, die zich ernstig hebben misdragen, in elk geval te arresteren.

Artikel I

(Wet Oorlogsstrafrecht)

Artikel 1. Lid 2. Een aantal leden vestigde er de aandacht op, dat krachtens dit lid bij Koninklijk besluit alle bepalingen van de wet Oorlogsstrafrecht van toepassing verklaard kunnen worden op een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt en waarbij Nederland betrokken is, hetzij ter individuele of collectieve zelfverdediging, hetzij tot herstel van internationale orde en veiligheid. Zij zouden er de voorkeur aan geven, indien deze toepasselijkverklaring zou moeten geschieden bij de wet. Doorgaans zal het hier een conflict betreffen, dat zich buiten onze onmiddellijke omgeving afspeelt. Er is dan niet een zo onverwijld spoed vereist bij de toepasselijkverklaring, dat niet op de totstandkoming van een wet zou kunnen worden gewacht. Men mag aannemen, dat de Staten-Generaal in staat en bereid zijn in een dergelijk geval op zeer korte termijn een beslissing te nemen.

Sommige leden, die zich hierbij aansloten, herinnerden er aan, dat zij reeds bij de algemene beschouwingen bezwaar hadden gemaakt tegen deze delegatie, omdat zij daarin de mogelijkheid zagen om de wet te gebruiken tegen bepaalde groepen der bevolking.

Vele andere leden, die dit laatste ontkenden, meenden, dat men rekening moet houden met de mogelijkheid van een gewapend conflict, dat geen oorlog is, doch dat zich niettemin op ons grondgebied of mede daarop afspeelt. In zulk een geval bestaat de mogelijkheid, dat de Staten-Generaal niet tijdig of zelfs in het geheel niet kunnen bijeenkomen. Toch zal juist dan toepasselijkverklaring van de wet dringend nodig kunnen zijn. Men zou kunnen betogen, dat in zulk een geval deze toepasselijkverklaring in elk geval bij Koninklijk besluit zal kunnen geschieden, dat dan krachtens noodrecht kracht van wet zal hebben, evenals de noodwetgeving uit de laatste oorlog. Er zou echter verschil van mening kunnen bestaan over de vraag, of het niet toch mogelijk was de Staten-Generaal bijeen te roepen. Met het oog daarop scheen het deze leden beter de Kroon bij voorbaat te machtigen tot toepasselijkverklaring, al erkenden zij, dat aan zulk een delegatie in andere gevallen bezwaren verbonden zijn.

Lid 3. Er werd op gewezen, dat deze bepaling, inhoudende, dat onder oorlog burgeroorlog begrepen wordt, uit het gewone strafrecht overgenomen is. In het stelsel van dit strafrecht bestaat daartegen geen bezwaar, omdat de gewone rechter van de verdachte bij zijn vonnis zal beslissen, of inderdaad de toestand van burgeroorlog aanwezig was op het ogenblik van het begaan van het feit. Bij het onderhavige ontwerp wordt dit echter geheel anders, want bij burgeroorlog wordt de verdachte aan de competentie van zijn gewone rechter onttrokken en berecht door een bijzondere, nl. de militaire, rechter. Vele leden achtten dit een ongewenste, niet sluitende regeling. Het O.M. bij de militaire rechter kan een verdachte voor zijn gerecht, de krijgsraad, brengen en deze zal dan over zijn eigen competentie hebben te oordelen door beantwoording van de vraag, of hij burgeroorlog aanwezig acht. Dit sluit geenszins in, dat de gewone rechter van de verdachte van gelijke opvatting zou zijn, indien deze de zaak zou moeten berechten. Door deze constructie is het ook mogelijk, dat een verdachte vrijuit gaat: wanneer de militaire rechter, voor wie hij terechtstaat, geen toestand van burgeroorlog aanwezig acht, is deze niet competent; wordt de verdachte daarna voor de gewone rechter gebracht en acht deze burgeroorlog wel aanwezig, dan is deze rechter evenmin competent. Is hier in elk geval niet een regeling voor het oplossen van competentieconflicten nodig?

Artikel 2. Met betrekking tot het probleem van de doodstraf moge worden verwezen naar de algemene beschouwingen.

Artikel 3. Met de voorgestelde verruiming van de werking der Nederlandse strafwet kon men zich verenigen. Slechts werd de vraag gesteld, of het niet juister ware deze bepaling, welke aansluit bij de artikelen 2 t/m 8 van het Wetboek van Strafrecht, in dat wetboek onder te brengen.

Artikel 4. Bij de algemene beschouwingen werd reeds gewezen op het onbevredigende van de plaatsing van dit artikel in de afzonderlijke Wet Oorlogsstrafrecht, terwijl het volkomen aansluit bij het te

wijzigen artikel 101, dat in het Wetboek van Strafrecht zal blijven staan.

Voorts werd er de aandacht op gevestigd, dat het artikel alleen spreekt over het in krijgsdienst treden bij een vijandelijke mogendheid, niet over het in krijgsdienst blijven bij zulk een mogendheid. De ervaring in de laatste oorlog heeft geleerd, dat er personen zijn, die vóór het uitbreken van de oorlog bij de toekomstige vijand in dienst gaan en dan alleen gestraft kunnen worden met toepassing van artikel 101, ook indien zij na het uitbreken van de oorlog gelegenheid hadden die dienst te verlaten. Behoort artikel 4 niet ook op hen van toepassing te zijn? Het spreekt daarbij vanzelf, dat degenen, die zich onmogelijk aan de dienst van de vijand konden onttrekken, alleen gestraft zullen kunnen worden wegens dienstneming in het vooruitzicht van de oorlog (indien zij de oorlog althans hebben voorzien) en niet wegens het in dienst blijven na het uitbreken van de oorlog, aangezien zij zich t.a.v. het laatste feit op overmacht zullen kunnen beroepen. Van hen echter, die zich aan die dienst konden onttrekken, mag men ook eisen, dat zij dit deden.

Sommige leden verwezen in dit verband naar artikel 381 Wetboek van Strafrecht, waar niet alleen het dienst nemen op een voor zeeroof bestemd schip strafbaar gesteld wordt, doch ook het vrijwillig in dienst blijven op zulk een schip.

Andere leden vroegen zich af, of het woord „vrijwillig” hier niet misplaatst zou zijn; desertie uit de vijandelijke dienst, indien mogelijk, is immers plicht.

Artikel 5. Met het overnemen van deze bepaling uit het Besluit Buitengewoon Strafrecht kon men zich verenigen. Het opzettelijk blootstellen van een ander aan vervolging, enz. door of vanwege de vijand is inderdaad een der ernstigste feiten, welke in oorlogstijd begaan kunnen worden. Het systeem, dat het maximum hoger wordt naarmate de gevolgen ernstiger blijken te zijn geweest, zou aanleiding kunnen geven tot kritiek, doch dit systeem wordt ook in het Wetboek van Strafrecht gevolgd, b.v. bij mishandeling, en het is juist, dat deze differentiatie een zekere handleiding voor de rechter kan opleveren. Men was dan ook bereid de voorgestelde tekst te aannemen.

Artikel 6. Ook met dit artikel konden vele leden zich verenigen. Het is inderdaad juist de maximumstraf voor alle misdrijven, begaan met gebruikmaking van macht, gelegenheid of middel, door de vijand geboden, te verhogen en het is ook juist, dat deze verhoging niet zal gelden voor die misdrijven, waarbij de gelegenheid niet is geboden door de vijand, doch enkel door het feit der bezetting. Een goed voorbeeld van dit laatste is de in de Memorie van Toelichting genoemde diefstal tijdens verduistering, welk delict inderdaad het karakter van heulen met de vijand mist.

Andere leden vroegen zich in verband met dit voorbeeld af, of niet de generale preventie toch ook in dit geval verhoging van het strafmaximum eist. Juist maatregelen als de algemene verduistering, evacuatie van gehele bevolkingsgroepen en dergelijke scheppen in oorlogstijd gelegenheid tot het plegen van misdrijven, welke in vredes-tijd heel wat moeilijker te begaan zijn. Wie zulke delicten pleegt, heult inderdaad niet, in ieder geval niet altijd, met de vijand. Is het echter wel waar, dat alleen heulen met de vijand een motief kan zijn tot verhoging van de op te leggen straf? Het ontwerp strekt tot het tegengaan van criminaliteit in geval van oorlog. Onder deze criminaliteit valt in de eerste plaats die, welke zich uit in landverraad met alles wat daarmee samenhangt. De ervaring leert echter, dat ook tal van andere vormen van criminaliteit in oorlogstijd toenemen, speciaal de economische delicten, doch ook sommige vormen van zeden-delicten. Is er nu geen aanleiding om tegen zulke met gebruikmaking van het feit der bezetting gepleegde delicten strengere straffen te bedreigen, ten einde personen, die in de verleiding geraken, van het plegen daarvan af te schrikken? Overigens kan men zich nog afvragen of iemand, die van de algemene verduisteringsmaatregelen profiteert om te stelen, wel gezegd kan worden gebruik te maken van een gelegenheid, hem door het feit der bezetting geboden. De bezetting zelf behoeft immers nog niet automatisch tot verduisteringsmaatregelen te leiden; in de meeste gevallen zal de bezetter geen nieuwe maatregelen in dit opzicht behoeven uit te vaardigen, aangezien hij kan volstaan met het handhaven van reeds door de eigen Regering voorgeschreven regelen. Zo althans ging het in ons land tijdens de laatste oorlog. Ook evacuatie behoeft niet automatisch uit bezetting te volgen.

Artikel 8. In de eerste plaats moge worden verwezen naar de algemene beschouwingen. Naast de daar reeds genoemde bezwaren tegen de vaagheid van het begrip „wetten en gebruiken van de oorlog” werd door sommige leden ook ernstig bezwaar ingebracht tegen het weglaten van het opzetelement. De Regering veronderstelt, dat de rechter, nu dit element niet in de omschrijving van het delict is opgenomen, alleen dan tot een veroordeling zal besluiten, indien

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmede verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

de dader het feit pleegde, hetzij tegen beter weten in, hetzij onder zodanige omstandigheden, dat de schending voortvloeide uit verwijtbare grove onverschilligheid. Dat de rechter zich precies aan deze omschrijving zal houden, staat intussen geenszins vast. Hij is in ieder geval vrij in de bepaling van de mate van schuld, welke bij de dader aanwezig moet zijn geweest. Voor de rechtszekerheid achten deze leden dit bedenkelijk.

Andere leden oordeelden dit bezwaar niet van overwegende aard. Het zou huns inziens nog bedenkelijker zijn, indien de daders van allerlei afschuwelijke feiten vrijuit zouden gaan, hoewel zij bij het plegen daarvan heel goed hadden kunnen beseffen, dat hun daden met de wetten en gebruiken van de oorlog in strijd waren. Men zou desgewenst in het artikel een bepaling kunnen opnemen van deze strekking, dat hetzij de dader opzettelijk moet hebben gehandeld, d.w.z. de overtreden norm moet hebben gekend, hetzij het aan zijn schuld te wijten was, dat hij deze norm niet kende. Daarmee komt men echter niet verder, want ook in dit geval moet de rechter uitmaken, welke mate van schuld bij de dader aanwezig moet zijn geweest.

Naar aanleiding van het derde lid maakte een aantal leden nog de opmerking, dat zij betwijfelden, of terecht het met verenigde krachten plegen van bepaalde feiten als een strafverzwarende omstandigheid wordt aangemerkt. Weliswaar is dit in overeenstemming zowel met het gewone als met het militaire strafrecht, waar een overeenkomstige strafverzwaring in verschillende artikelen voorkomt. Doch beide wetboeken gaan kennelijk uit van een versterking van de orde door de delinquent. Geschiedt dit met verenigde krachten, dan is dat inderdaad een omstandigheid, die aan het feit een ernstiger karakter geeft en dus strafverzwarend behoort te werken. Het oorlogsstrafrecht is echter niet in de eerste plaats nodig als repressie tegen verenigde soldaten, die de orde van hun leger verstoren. Daartegen waken trouwens wel de eigen militaire Overheden. Wat een oorlogsstrafrecht nodig maakt is integendeel de behoefte om te kunnen optreden tegen misdrijven, die het gevolg zijn van de orde in zulk een leger, een orde, welke door de legerleiding zelf op het plegen van misdrijven is gericht. De leden, hier aan het woord, konden, uit dit oogpunt bezien, het optreden met verenigde krachten moeilijk zien als een strafverzwarende omstandigheid, die zelfs oplegging van de doodstraf mogelijk behoort te maken. Eerder zou er reden zijn om dit als een strafverminderende omstandigheid te beschouwen. Deze leden tekenden hierbij aan, dat militairen en politie-ambtenaren, die handelen in overeenstemming met de orde, zij het een misdadige orde, van hun dienst, vrijwel steeds zo niet in formatie, dan toch met verenigde krachten plegen op te treden. Gaarne zouden deze leden over deze beschouwing de zienswijze der Regering vernemen.

Andere leden erkenden, dat deze redenering juiste elementen bevat. De bepaling richt zich huns inziens echter wel degelijk mede tegen die militairen, die op eigen gelegenheid, geheel buiten de opdrachten van hun meerderen om, oorlogsmisdrijven plegen, b.v. plunderen. En in een zodanig geval is het optreden met verenigde krachten wel degelijk een verzwarende omstandigheid, omdat zulk een optreden voor de slachtoffers daarvan veel gevaarlijker kan zijn dan het optreden van een enkeling. Bovendien richt de bepaling zich ook tegen degenen, die voor de misdadige orde in hun dienst verantwoordelijk zijn en die te zamen met hun ondergeschikten oorlogsmisdrijven plegen; ook in een zodanig geval is een strafverzwaring wel degelijk op haar plaats. Een verhoging van het maximum kan dus, naar deze leden meenden, niet gemist worden. Mocht de rechter evenwel in een bepaald geval tot de conclusie komen, dat een bepaalde dader heeft gehandeld onder de invloed van misdadige leiders en dat daardoor zijn strafwaardigheid kleiner is dan indien hij op eigen gelegenheid ware opgetreden — een conclusie, waartoe de rechter overigens niet zo licht zal komen —, dan kan hij bij de bepaling van de strafmaat daarmee ten volle rekening houden.

Bij de algemene beschouwingen bleek reeds, dat sommige leden bezwaar hadden tegen het stellen van de doodstraf op het schenden van beloften en overeenkomsten. Zij zouden in elk geval nader uiteengezet willen zien, op welke soort van beloften en overeenkomsten deze bepaling betrekking kan hebben. Voorts ging het hun veel te ver, dat ook beschadiging en wegmaken van goederen met de dood zouden kunnen worden gestraft.

Het bepaalde onder 7° van lid 3 stelt o.m. misbruik van de uniformen van de vijand strafbaar en bedreigt daartegen zelfs de doodstraf. Dit gaf een aantal leden aanleiding er op te wijzen, dat de Regering misbruik van de vijandelijke uniformen terecht afkeurt, doch dat er voor een dergelijk gebruik van uniformen toch wel respectabele redenen kunnen bestaan. In de laatste oorlog heeft de illegaliteit gebruik gemaakt van Duitse uniformen, doch dit was een gevolg van het feit, dat de bezetter zich niet hield aan het Landoorlogreglement. In een nieuwe oorlog zal, zo vreesden deze leden, een bezetter zich ook wel

niet aan dit reglement houden. Tegen zulk een bezetter zijn middelen, die onder andere omstandigheden ongeoorloofd zouden zijn, zedelijk toelaatbaar. Intussen erkenden zij, dat men de strafbaarstelling van het misbruik van vijandelijke uniformen, welke zich immers ook richt tot de bezetter, niet achterwege kan laten.

Artikel 9. Gevraagd werd, hoe het zal gaan, indien een meerdere het misdrijf, begaan door een aan hem ondergeschikte, niet heeft kunnen beletten. Is het beroep op overmacht hier voldoende gewaarborgd?

Andere leden meenden, dat men van iemand, die het begaan van een feit niet heeft kunnen beletten, niet kan zeggen, dat hij dit feit opzettelijk heeft toegelaten.

Artikel 10. Dit artikel bevat het zeer belangrijke beginsel, dat de dader van een oorlogsmisdrijf zich niet kan beroepen op wettelijk voorschrift, noch op ambtelijk bevel als strafuitsluitingsgronden. Vele leden vroegen zich af, of het uitsluiten van een beroep op deze beide gronden niet te ver gaat. Zij herinnerden er aan, dat beide gronden niet anders zijn dan speciale vormen van de algemene strafuitsluitingsgrond: noodtoestand. Een oorlogsmisdadiger, die zich na inwerking-treding van deze wet niet langer mag beroepen op ambtelijk bevel of wettelijk voorschrift, zal zich nog altijd mogen beroepen op noodtoestand. Dat hij in noodtoestand verkeerde, toen hij het misdrijf pleegde, zal hij dan kunnen aantonen door te bewijzen, dat een wettelijk voorschrift (indien hij geen Nederlander is, een voorschrift van zijn eigen land) of een bevel van een meerdere hem tot het plegen dwong, en hij zal bovendien kunnen trachten aannemelijk te maken, dat hij bij niet-opvolging van het voorschrift of bevel zich zelf blootstelde aan zulke risico's, dat niet-opvolging redelijkerwijze van hem niet gevergd kon worden. Men kan zich nu afvragen, wat de wetgever met de schrapping van de beide artikelen — uitsluitend voor oorlogsmisdrijven — kan bereiken. Gelet op het voorgaande, kan dit in wezen niets zijn. Slechts wekt hij op deze wijze de onjuiste indruk, dat er door schrapping wel iets verandert.

Bovendien, zo gingen deze leden verder, zou er inderdaad door het niet toepasselijk verklaren van deze artikelen wel iets veranderen, dan zou dit toch alleen gelden voor Nederlanders en staatlozen. De Bijzondere Raad van Cassatie heeft immers beslist, dat de artikelen 42 en 43 niet toepasselijk zijn, indien de verdachte zich beroept op de regels van zijn eigen, vreemd recht. Kent zijn recht dus wel wettelijk voorschrift en ambtelijk bevel als strafuitsluitingsgronden, dan zal de rechter met die gronden toch rekening moeten houden. Welk nut heeft het nu, de artikelen 42 en 43 op Nederlanders niet toepasselijk te verklaren?

Andere leden konden voor het standpunt der Regering, dat de artikelen 42 en 43 niet geschreven zijn voor oorlogsmisdrijven, wel gevoelen. Zij vreesden echter, dat men uit het niet toepasselijk verklaren van deze artikelen verkeerde conclusies zal trekken. In het bijzonder t.a.v. ambtelijk bevel wezen zij er op, dat zulk een bevel alleen dan straffeloosheid meebrengt, indien het bevoegd gegeven werd („door het daartoe bevoegde gezag”). Nu moet men toch aannemen, dat geen enkel gezag bevoegd is aan zijn ondergeschikten bevelen te geven tot het plegen van oorlogsmisdrijven. Indien men redelijkerwijze van een ondergeschikte mag eisen, dat deze in de gegeven omstandigheden en gelet op de daaraan voor hem verbonden risico's een bevel niet opvolgt, omdat hij moest beseffen, dat het strekte tot het plegen van een oorlogsmisdrijf, dan zal een beroep op de strafuitsluitingsgrond „ambtelijk bevel” hem ook niet kunnen baten, juist omdat hij moest beseffen, dat dit bevel niet bevoegd gegeven kon zijn. Het handhaven van deze strafuitsluitingsgrond, en hetzelfde geldt mutatis mutandis van het wettelijk voorschrift, behoeft er dus niet toe te leiden, dat een verdachte, die in redelijkheid strafwaardig geacht moet worden, vrijuit zal kunnen gaan. Wel zal de rechter bij het hanteren van de beide strafuitsluitingsgronden rekening houden met de omstandigheden, waaronder de verdachte zijn daad pleegde. Of hij moest beseffen, dat het bevel onbevoegd gegeven werd dan wel dat het wettelijk voorschrift strekte tot het plegen van een misdrijf, zal in sterke mate afhangen van zijn ontwikkeling, zijn opleiding (waarbij hem b.v. ingeprent kan zijn, dat zulke voorschriften en bevelen wel rechtmatig zijn), het feit, dat hij geen tijd had om over het probleem na te denken, en andere omstandigheden. In zoverre kan het resultaat van de toepassing van deze artikelen t.o.v. bepaalde oorlogsmisdadigers anders zijn dan t.a.v. burgers, die in geheel andere omstandigheden verkeerden. Ook is het mogelijk, dat de rechter het beroep op ambtelijk bevel verwerpt, omdat de verdachte heel goed beseft, dat dit bevel onbevoegd gegeven was, en toch verdachte niet strafbaar acht, omdat hij door niet te gehoorzamen zich zou hebben blootgesteld aan zodanig gevaar voor zijn eigen leven, dat hier overmacht aanwezig was. Dit laatste staat echter buiten de vraag, of ambtelijk bevel en wettelijk voorschrift uitdrukkelijk als strafuitsluitingsgronden ook voor oorlogsmisdrijven genoemd moeten worden.

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmede verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

Weer andere leden vroegen de aandacht van de Regering voor de suggestie, gedaan door dr. L. M. Rollin Couquerque in een artikel in het „Militair Rechtelijk Tijdschrift”, 1951, blz. 529. Deze betoogt daar, dat artikel 43 niet aan de eisen van militaire verhoudingen beantwoordt, en stelt dan voor, in het Wetboek van Militair Strafrecht een afzonderlijk artikel over dit onderwerp in te voegen, waarin o.m. bepaald zou worden, dat een door een meerdere gegeven bevel in tijd van oorlog de strafbaarheid niet opheft, indien de mindere wist of redelijkerwijze kon vermoeden, dat hij zich door uitvoering van het bevel zou schuldig maken aan een volgens oorlogsrecht niet geoorloofd of door oorlogsnoodzaak in redelijkheid niet geboden feit. Gaarne zouden deze leden de mening van de Regering over dit voorstel vernemen. Zij wezen er echter dadelijk op, dat de formulering „door oorlogsnoodzaak in redelijkheid niet geboden” hun niet onbedenkkelijk voorkwam. Met een beroep op oorlogsnoodzaak zijn in het verleden tal van afschuwelijke misdaden goedgepraat. Het begrip komt gelukkig in onze wetgeving tot dusverre niet voor. Ware het niet beter om in overeenstemming met artikel 8 van dit ontwerp uitsluitend te spreken van het zich schuldig maken aan een schending van de wetten en gebruiken van de oorlog?

Artikel 12. Verwezen moge worden naar de algemene beschouwingen.

Aan het daar weergegevene voegden sommige leden nog toe, dat zij overwegende bezwaren hadden tegen de delegaties, neergelegd in de leden 3, 4 en 5, waarbij de Kroon de bevoegdheid verkrijgt niet alleen om de overgang van zaken naar de bijzondere gerechten te regelen, doch ook om de instelling van zulke gerechten hetzij geheel achterwege te laten, hetzij uit te breiden tot andere gevallen dan in lid 2 omschreven.

Andere leden achtten de delegatie van lid 3 onvermijdelijk en betrekkelijk onschuldig. Wat de delegaties van lid 4 en lid 5 betreft, stelden zij de vraag, of de hierbedoelde regelen niet bij de wet gegeven zouden kunnen worden. Indien een bezetting van geringe omvang of duur is geweest, mag men aannemen, dat de normale organen van de wetgeving intact zijn gebleven en dat het tot stand brengen van een wet dus weinig moeite zal kosten. En wanneer de oorlogshandelingen zijn afgelopen zonder dat een bezetting zelfs maar van een gedeelte van het grondgebied heeft plaats gevonden, zullen de wetgevende organen zeker op de normale wijze kunnen optreden.

Weer andere leden waren van oordeel, dat het hier beslissingen betreft, welke met het oog op de organisatie van de berechting met de grootste spoed dienen te worden genomen. Ook indien op het ogenblik der beslissing de Staten-Generaal volledig intact zouden zijn — wat in het geval van lid 5 mag worden verwacht, doch in dat van lid 4 lang niet zo zeker is — zou totstandbrenging van een wet toch meer tijd kunnen kosten dan wenselijk ware. Deze leden achtten de bedoelde beslissingen tot het al dan niet instellen van bijzondere gerechten, nu de werkwijze van deze gerechten bij de wet uitvoerig is geregeld, ook niet zo ingrijpend, dat ze onder alle omstandigheden door de wetgever zouden moeten worden genomen. Zij waren dus bereid zich bij de bedoelde delegaties neer te leggen.

Artikel 15. Ook hierbij moge worden verwezen naar de algemene beschouwingen. Sommige leden voegden aan het daar opgemerkte nog toe, dat zij de woorden „bij voorkeur” liefst geschrapt zouden zien, zodat de met rechtspraak belaste leden der bijzondere colleges uitsluitend uit de leden der zittende magistratuur zouden moeten worden benoemd. Andere leden zouden een dergelijke beperking, indien men inderdaad bijzondere gerechten wil instellen, onpraktisch achten.

Artikel 16. Krachtens dit artikel zullen de leden der bijzondere gerechten slechts één derde van de bezoldiging ontvangen, welke zij in overeenkomstige betrekkingen bij de gewone rechterlijke macht zouden genieten. Vele leden achtten dit geen juiste regeling, waarbij zij er van uitgingen, dat de bezoldiging van rechters en raadsheren bij de gewone rechterlijke macht geenszins overmatig is. Zal het gevolg van deze regeling niet zijn, dat het lidmaatschap van een bijzonder college praktisch alleen zal openstaan voor degenen, die reeds een Overheidsbetrekking vervullen en daarvoor bezoldiging ontvangen? De motivering van het voorstel konden deze leden niet delen. Zij achtten het volkomen redelijk, dat leden, die reeds in een Overheidsbetrekking volledig worden gesalarieerd, uit hoofde van cumulatie gekort worden, doch zij achtten het eveneens redelijk, dat anderen, b.v. advocaten, die hun eigen, niet op andere wijze betaalde tijd voor dit werk vrij moeten maken, volledig worden gehonoreerd.

Andere leden achtten het eveneens een bezwaar van het voorstel, dat het bijzonder moeilijk zal worden om de bijzondere colleges met de meest deskundige leden te bezetten, indien men aan degenen, die een vrij beroep uitoefenen, niet de volle bezoldiging kan aanbieden.

Mochten zulke personen zich toch beschikbaar stellen — hetgeen te hopen is —, dan zullen zij, indien zij zo slecht bezoldigd worden, redelijkerwijze kunnen eisen, dat het werk slechts een gedeelte van hun tijd in beslag neemt. Aan een snelle afdoening van de zaken — en hoe nodig deze is, heet de afgelopen periode wel geleerd — komt dat niet ten goede. De juistheid van de opmerking der Regering, dat een andere regeling tot onbillijkheden leidt, b.v. tot ongelijkheid voor de hoogleraren, al naarmate dezen aan een Rijks- dan wel een bijzondere universiteit verbonden zijn, konden deze leden echter niet geheel ontkennen. Een nadere uiteenzetting van het Regeringsstandpunt zouden zij op prijs stellen.

Weer andere leden merkten n.a.v. de opmerking, dat onvolledig bezoldigde leden ook slechts een deel van hun tijd aan het werk der bijzondere colleges zullen geven, op, dat men daarvan blijkens de praktijk van de laatste jaren geen of weinig vertraging behoeft te vrezen. De bijzondere gerechtshoven hebben, zover deze leden konden nagaan, met hun berechting geen achterstand van enige betekenis gehad; de grote moeilijkheid schuilde in het opsporingsonderzoek. De hoven konden het tempo, waarin het opsporingsonderzoek werd voltooid, over het algemeen wel bijhouden. Voorts wordt het tempo van een college grotendeels bepaald door de beschikbare tijd en de werkkraft van het meest bezette lid. Indien nu een aantal leden, behorende tot de zittende magistratuur, zich — hetgeen moet worden verwacht — niet geheel kan vrijmaken uit zijn werk in de gewone rechterlijke macht, helpt het weinig of men van de leden uit de vrije beroepen eist, dat zij wel hun volle tijd aan het werk van de bijzondere rechtspraak geven.

Uit de tekst van het artikel maakte men op, dat de bezoldiging van één derde alleen zal gelden voor de leden der colleges, niet voor de griffiers. Zullen dezen dus de volledige bezoldiging ontvangen? Zo ja, hoe gaat het dan met diegenen onder hen, die b.v. reeds als griffier bij een rechtbank werkzaam zijn? Heeft de praktijk niet aangetoond, dat het beschikken over goed bezette griffies volstrekt noodzakelijk is om het tempo der berechting op te voeren? Zo ja, dan zal men moeten zorgen de beschikking te hebben over griffiers, die niet naast hun taak bij de bijzondere colleges ook elders behoeven te werken, doch dan moet men met de bezoldiging daarop ook rekenen.

Niet geheel duidelijk achtte men het, of onder de „leden van de bijzondere colleges” ook de leden van het openbaar ministerie bij die colleges begrepen zijn. In artikel 15 wordt gesproken van de met rechtspraak belaste leden; daaruit zou men afleiden, dat er ook niet met rechtspraak belaste leden zijn, en dat kunnen dan niet anders zijn dan leden van het O.M. In elk geval zal vast moeten staan, of ook het O.M. onder de voorgestelde bezoldigingsregeling valt en, zo nee, hoe dit dan wel bezoldigd zal worden. Het zal zeker nodig zijn het bestaande O.M. aan te vullen met personen, die zich geheel aan de taak der vervolging kunnen wijden. Dezen zullen dan ongetwijfeld een volledige bezoldiging moeten ontvangen.

Artikel 17. Krachtens dit artikel kan het Bijzonder Hooggerechtshof vonnissen, hetzij met één, hetzij met twee militaire leden. Is de bedoeling van deze bepaling, zo werd gevraagd, dat het Hof bij voorkeur met twee militaire leden zal vonnissen, indien het zaken tegen militairen betreft, en liefst met één, indien zaken tegen burgers behandeld moeten worden?

Artikel 19. Dat verzuim van niet op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen geen grond tot vernietiging behoeft te geven, indien redelijkerwijze moet worden aangenomen, dat de verdachte door het verzuim niet in zijn belangen is geschaad, vond algemene instemming.

Artikel 21. Men stemde er algemeen mee in, dat op de rechtspleging bij de bijzondere colleges de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering en niet die van de militaire rechtspleging van toepassing zullen zijn.

Artikel 22. Zeer bedenkelijk noemden sommige leden het, dat een bevel tot inverzekeringstelling niet minder dan een jaar geldig zal kunnen zijn, indien de Minister van Justitie dit bepaalt. En het feit, dat een verdachte tegen deze inverzekeringstelling geen enkel rechtsmiddel zal hebben, en de omstandigheid, dat hier een ver gaande delegatie aan de Minister van Justitie plaats vindt, achtten zij een verwerpelijke aantasting van de rechtszekerheid.

Van andere zijde wilde men geenszins ontkennen, dat de bepaling bedenkelijke kanten heeft. De Regering heeft echter in de toelichting duidelijk en, naar de mening van de hier aan het woord zijnde leden, overtuigend aangetoond, aan de hand van de ervaringen der na-oorlogsjaren, dat een andere oplossing niet mogelijk is. Het

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmee de verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, enz.

heeft geen zin waarborgen in de wet neer te leggen, indien men tevoren weet, dat deze in bepaalde omstandigheden onmogelijk kunnen worden nageleefd. De voorgestelde regeling is echter reeds een verbetering vergeleken met de toestand van 1945.

Artikelen 23—32. Met de opneming van de vereenvoudigde gerechtelijke afdoening, welke in de laatste jaren van de bijzondere rechtspleging haar nut heeft bewezen, kon men zich vrij algemeen verenigen, vooral omdat de verdachte het steeds in de hand heeft de normale procedure te doen toepassen, indien hij daarin heil ziet. Daar in de werkelijk eenvoudige gevallen de meeste verdachten beseffen, dat een behandeling door een meervoudige kamer door hen geen voordeel betekent, wordt door de vereenvoudigde afdoening toch zeer veel werk bespaard.

Zoals bij de algemene beschouwingen reeds bleek, hadden sommige leden er echter bezwaar tegen, dat aan de Minister van Justitie wordt overgelaten te beslissen of vereenvoudigde afdoening al dan niet zal plaats vinden.

Andere leden achtten het onvermijdelijk, deze beslissing aan de Minister over te laten. Zij zal immers moeten afhangen van het aantal te berechten zaken en dat kan men niet tevoren overzien.

Artikelen 33—36. Ook de voorgestelde procedure voor het Bijzonder Hooggerechtshof vond instemming, in het bijzonder omdat hierin verbeteringen zijn aangebracht in vergelijking met die voor de Bijzondere Raad van Cassatie.

Sommige leden hadden er echter bezwaar tegen, dat het horen van de verdachte facultatief is gesteld. Dit immers kan een werkelijke nieuwe beoordeling van zijn persoon en omstandigheden bij voorbaat uitsluiten. Om dezelfde reden zouden deze leden in de aanhef van het tweede lid van artikel 33 de woorden „Te dien einde” geschrapt willen zien.

Andere leden zouden er geen bezwaar tegen hebben, indien het horen van de verdachte, die zulks verzoekt, verplicht werd gesteld. Zij meenden, dat deze regel door de Bijzondere Raad van Cassatie ook altijd is gevolgd. Men zal echter moeten bepalen, dat zulk een verhoor alleen verplicht is, als de verdachte er om vraagt, daar anders een behandeling bij verstek — welke o.a. nodig kan zijn, indien het O.M. in cassatie is gekomen van een vonnis tegen een voortvluchtige verdachte — onmogelijk zou zijn.

Artikel II

(Wetboek van Strafrecht).

Artikel 3. Met de uitbreiding van de werking der Nederlandse strafwet tot misdrijven, gepleegd aan boord van Nederlandse luchtvaartuigen, kon men zich geheel verenigen. Er werd echter op gewezen, dat ons strafrecht ook elders geen rekening houdt met het bestaan van luchtvaartuigen. Zullen niet ook analoge bepalingen aan die omtrent scheepvaartmisdrijven moeten worden opgenomen? Men beseftte, dat dit thans oponthoud zou veroorzaken, doch beval deze aangelegenheid in de aandacht der Regering aan.

Artikel 22a. Zoals bij de algemene beschouwingen reeds bleek, hadden sommige leden ernstig bezwaar tegen het openen van de mogelijkheid om detentie buiten ons land ten uitvoer te leggen.

Zeer vele andere leden achtten deze bepaling onmisbaar. De ervaring heeft geleerd, hoe bedenkelijk het is, indien men gevaarlijke misdadigers bij een bezetting in het bezette gebied moet achterlaten. De vijand kan hen dan onmiddellijk voor zijn doeleinden gebruiken en zal dit veelal ook niet nalaten. Terecht stelt de Regering voor te bepalen, dat van de bevoegdheid tot het overbrengen van gevangenen naar het buitenland alleen gebruik mag worden gemaakt in bijzondere omstandigheden in het belang van de veiligheid van de Staat.

Er werd voorts de aandacht op gevestigd, dat het aanbeveling zou verdienen een overeenkomstige bepaling toe te voegen aan artikel 21 van het Wetboek van Militair Strafrecht, waarbij de bevoegdheid dan zou moeten worden toegekend aan de Minister van Oorlog, resp. die van Marine. Dit artikel maakt thans n.l. wél tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen, opgelegd aan militairen, die niet uit de dienst ontslagen zijn, mogelijk in de „koloniën of bezittingen van het Rijk”, doch — daargelaten, dat dit verouderde begrippen zijn — niet in het buitenland.

Artikelen 95, 95a en 96. Er werd de aandacht op gevestigd, dat wél wordt voorgesteld de maximumstraf, in deze artikelen bedreigd tegen het uiteenjagen van de Regeringsraad (d.i. de Raad van State, waarnemend het Koninklijk gezag) en van de Ministerraad, te verhogen, doch dat geen voorstellen worden gedaan tot verhoging van het maximum in de artikelen 121 en 122, welke het uiteenjagen van de Staten-Generaal en het verhinderen, dat een lid van de Staten-Generaal de vergadering daarvan bijwoont, strafbaar stellen.

Acht de Regering dit niet eveneens nodig? Vele leden drongen op een overeenkomstige verhoging van de strafpositie voor deze misdrijven aan. Zij zouden bovendien de straffen, bedreigd tegen het uiteenjagen, enz. van de lagere vertegenwoordigende lichamen, verhoogd willen zien. Juist in oorlogstijd is het van de grootste betekenis, dat al onze democratische staatsinstellingen normaal kunnen voortwerken.

Artikel 97. Sommige leden waren van oordeel, dat in verband met de vaagheid van het begrip „ter voorbereiding” de maximumstraf van 10 jaar, op deze voorbereidingshandelingen gesteld, te zwaar is. Anderen hadden in verband met de ernst van het feit tegen dit maximum geen bezwaar; men kan huns inziens veilig aan de rechter overlaten een interpretatie van het begrip „voorbereiding” te geven.

Artikel 97b. Dezelfde leden, die bezwaar hadden tegen de maximumstraf van 10 jaar in het tweede lid van artikel 97, noemden het tweede lid van artikel 97b een voorbeeld van zwakke omschrijving. Andere leden achtten deze omschrijving duidelijk genoeg.

Artikel 100. Van dezelfde zijde als bij de zoëven genoemde artikelen werd ook op dit artikel kritiek geïfend. Deze leden wezen er op, dat onder 1°. van dit artikel ook een journalist kan vallen, waardoor de vrijheid van drukpers in gevaar zou komen, terwijl onder 2°. ook een overtreding van verduisteringsvoorschriften gebracht zou kunnen worden. Zij achtten de voorgestelde strafverzwaring in elk geval zwak gemotiveerd.

Ook deze kritiek werd door andere leden niet gedeeld. Inderdaad kan een journalist door zijn publicaties het gevaar doen ontstaan, dat de Staat in een oorlog wordt betrokken. Dan verdient hij echter ook gestraft te worden. De vrijheid van drukpers geldt alleen behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet. Dat overtreding van verduisteringsvoorschriften de veiligheid van de Staat in gevaar zou kunnen brengen, kwam deze leden zeer twijfelachtig voor; indien dit echter het geval mocht zijn, zijn de gevolgen daarvan zo ernstig, dat het feit ernstige straf verdient.

Artikel 102. Dezelfde leden, die kritiek hadden op de vorige artikelen, achtten de omschrijving van dit artikel wel zeer ruim. Anderen meenden, dat een scherpere omschrijving niet mogelijk is; daarvoor zijn de vormen van hulpverlening te talrijk en te uiteenlopend.

Artikel 103a. Vele leden waren van oordeel, dat deze uitzonderingsbepaling voor hen, die in de redelijke overtuiging verkeerden het Nederlandse belang niet te schaden, te ver gaat. Zij erkenden, dat een uitzondering nodig is voor hen, die in de redelijke overtuiging verkeerden het Nederlandse belang te dienen, doch dit is iets geheel anders.

Voorts werd opgemerkt, dat de toelichting onder punt 15 spreekt van artikel 104, waar artikel 103a bedoeld moet zijn.

Artikel III

(Wetboek van Militair Strafrecht)

Men vestigde er de aandacht op, dat het Wetboek van Militair Strafrecht nog op tal van niet in dit artikel genoemde punten herzien zal moeten worden, in het bijzonder met het oog op de mogelijkheid van een oorlog, waarin Nederland te zamen met bondgenoten optreedt. Men meende evenwel, dat zulk een herziening niet in dit wetsontwerp kan worden opgenomen, omdat daarmee te veel tijd gemoeid zou zijn.

Aldus vastgesteld 4 Maart 1952.

GERBRANDY ¹⁾

DONKER

BACHG

ROOLVINK

WTTEWAALL VAN STOETWEGEN

VERMEER ¹⁾

VONK

STOKVIS

FENS.

¹⁾ Als plaatsvervaarders voor de leden der commissie de heer Terpstra resp. mejuffrouw Tendeloo, die wegens ziekte niet aan de vaststelling van dit Verslag hebben kunnen medewerken.